

кар 4567

84(2=кар)7-5

Д

с 30

Семенляны *Азрет*

НАСЫБ БОЛСА

84 (Кара.) 7—5
С 80

Суратчы Р. Н. Урчуков.

С 30

Семенов А. И. «Когда есть счастье». Ставропольское книжное издательство, (Карачаево-Черкесское отделение), 1991—128 с.

ISBN 5—7644—0489—4

Верность долгу, чистота души человеческой, проблемы бытия, любовь к Родине, родному краю — стержень поэзии А. Семёнова.

84 (Кара.) 7—5

С 4702280200—75
М 159(03)—91 66—91

Семенов Азрет Исмаилович

КОГДА ЕСТЬ СЧАСТЬЕ

Книга стихов

На карачаевском языке

Редактор А. И. Кубанов. Художник Р. Н. Урчуков. Художественный редактор М. М. Папшуова. Технический редактор М. М. Дышекова. Корректоры: Р. И. Джубуева, Н. С. Салпагарова.

ИБ 2632

Сдано в набор 28.02.91. Подписано в печать 21.10.91. Формат 70X84 1/32. Бумага офсетная № 2. Гарнитура «Школьная». Печать высокая. Усл. п. л. 4,4. Усл. кр.-отт. 4,5. Уч.-изд л. 5,0. Тираж 2000 экз. Заказ № 776. Цена 1 руб.

Ставропольское книжное издательство, Карачаево-Черкесское отделение, 357100, Черкесск, пл. Кирова, 23. Дом печати. Карачаево-Черкесское полиграфическое объединение 357100. Черкесск ул. Первомайская, 47.

ISBN 5—7644—0489—4

© Ставрополь китаб басманы
© Къарачай-Черкес бѣлжюмю, 1991

НАСЫБ БОЛСА

Ётген ёмюр, айтылгъан сёз,
Атылгъан окъ.
Ючюсюн да къайтарыгъа
Чырт мадар джокъ.

Насыб болса, ётген ёмюр
Джараб ётер.
Айтылыр сёз магъанадан
Артмакъ этер.

Атылыр окъ атылыргъа
Керек болмай,
Джюрюмеген ачха кибик
Къалыб кетер!

Магъана

МАГЪАНА

Адамлада бир насыблы
Табар аны.
Хар бир ишге къарыу берген
Магъананы...

Кимле бла келе болур
Ушагъы аны?
Кимге болур, неге болур
Ушагъаны?

Ким джашыра болур менден
Ташагъа аны?
Къайда излейим? Къайда болур
Джашагъаны?
Акъыл бла намыс эсе
Къошагъы аны.
Нечик басмаз энди ол мени
Босагъамы?..

Бу оюмланы тенгизинде
Бата, джюзе,
Кёргеними, билгеними
Сора, сюзе,
Табханымы бир-бирине
Тагъа, тизе,
Табарма деб мурат эте,
Умут юзе,

Айланама излей-излей,
Излей-излей,
Этген къастым иннетиме
Тюпше-тюзлей.
— Магъана, ол бир эмилик,
Майна, — делле, —
Аны тутар къарыу сенде
Къайда? — делле.

Кёзюм кёрдю... Таргъа тыйдым...
Ычхындырдым.
Джюрегими андан да бек
Учундурдум.
«Юркютмесем, джибермесем
Энди узакъгъа:
Тюшюралсам, дейме, аркъаннга,
Не тузакъгъа.

Кел, Магъана! Ийил мени
Айтханыма:
Кийиксеме! Тут бойнунгу
Аркъаныма.
Чалыкълама, сал башынгы
Джюгениме,
Сейирсинме сени кемсиз
Сюйгениме.

Мен сау болуб, муратыма
Джетмей кьоймам.
Сёзлериме сени нёгер
Этмей кьоймам!..

ДЖАНГЫРТЫУ

— Ол адам сизни ангылаялмай,
Кесим келгинчи тургъанды сакълаб.
Бу джолдан сора джангыз биринги
Махтарыкъ тюлме: Иги! деб джакълаб, —

Дедим бек суйген назмуларыма,
Ачыу да бола, кёлюм да къала.
— Сен къаябызса, биз чауулунгбуз,
Сенден акъгъанбыз, — дедиле ала.

Мен билген бла, ала терс элле,
Ала айтыудан а — мен терсни терси.
Ол бетни алыб къалмаз ючюннге,
Тёре къурадым кесимден кесим.

Магъана чарсда болумну сынай,
Тюрленну теджей хар къайсысына:
Кимини башыи алыб баш салдым,
Кимине кёз-къаш этиб баджардым.

Кимини аягъын кесдим да — аякъ,
Кимине — мыйы, кимине — джаякъ,
Кимини миңдедим, кимини джамадым,
Этилген ишни табха санадым...

СЕЗЛЕ

Бир-бир сёале чапыракъдан
Ётмейле.

Бир-бир сёале темирни да
Тешелле.

Бир-бирлери кьюуанчланы
Кьюрайла,

Башхалары насыбланы
Кеселле.

Сезден кючлю джукъ да джокъду
Дунияда.

Кьюрутурукъ, кютхарлыкъ да
Алалла.

Адамланы бир сыйлай, бир
Термилте,

Ёмюрледен ёмюрлеге

Баралла...

ДУНИЯ

Дуния — деген бир сейир тюш,
Джокъду чыртда кыйыры-учу.

Аллын ача, артын джаба,

Къайры эсе да барад учуб.

Адам аны битимиди,

Джаратыла, чирий, чагъа.

Умут байлыкъ бошалмаса,

Олду насыб адамлагъа.

Джашау деген — ёсген ёсюм.

Заман деген — бир баргъан суу.

Джазыу деген — кимге насыб,

Кимге кьюуанч, кимге-бушуу.

КЕТИБ БАРАМА

Кетиб барама, сейир дунягъа
Кёб сагъыш эте.
Джолум къысхара, кючюм кемее,
Емюрюм ёте.

Джол узакъмыды? Джол джууукъмуду?
Вилмейме аны.
«Узакъды!» — де да бар да тур! — дейди
Къадарны айтханы.

Аджалым джетиб тура эсе да,
Ол да белгисиз.
Мени ёмюрюмю ёлчесин къадар
Салгъанды менсиз.

Мен ангылагъан: ётгени сайын
Кюн неда кече
Къысхадан къысха бола барады
Мени ёмюр ёлчем.

Берги джанындан къорай баргъаны
Кесяме ачыкъ.
Аргъысына уа къошула болмаз
Чыртдан да бир джукъ.

Бу барыу мени элтирик болур,
Барсакелмезге.
Не ючюм десенг, кыши да туугагъа
Болмаз ёлмезге.

АДАМ

Адам деген кетиб баргъав
Бир джолоучу.
Бара барыб бошалгъынчы
Джолуну учу,
Умут аты муратлагъа
Джетдирирми?
Насыб шоху тыйгъычладан
Етдюрюрмю?

Ашыкъмагъыз... Анга иги,
Не аман дерге.
Аны ол халда сакъларыкъды
Заман, дерге.
Неуа онгсузну ыхдырыргъа,
Джанлатыргъа,
Неда онглогъа джалыныргъа.
Джалатыргъа.

Айтыу барды: «Кимни аллы,
Кимни арты», —
Алкъын аны — джолоучуну, —
Джолу джарты...
Ахыр кюннге не болумда,
Къалай джетер?
Джетгинчиннге чырмау чыкъса,
Къалай этер?

Джолун бошаб, тынчайыугъа
Кёчсе саны —
Ишин толу багъаларгъа
Боллукъду аны.

Тюз хапарын терсге бура.
Джау неда джакъ
Этмеселе агъын къара,
Къарасын акъ...

ОНГСУЗ БЛА ОНГЛУ

Кюнлерим келиб кетелле,
Аджалым таба элтелле...
Аллына баргъан ишим джокъ,
Иш баджарыргъа кючюм джокъ.

Дуння — бир сейир джомакъды,
Тюэлюк — бир келир къонакъды.
Джолоучулукъда джашайды.
Джылны чагъына ушайды.

Келсе, джоругъун салады,
Кетсе, джугъусу къалады.
Ол узакъ аякъ урмайды,
Басылыб джашаб турмайды.

Джашау — чыгъана терекди,
Орта-орталары кёгетди.
Чыгъаналары чанчыла,
Кёгетлери уа — татлыла.

Къарыулу кёллукъ салады,
Сюйген кёгетин алады.
Онгузуну джокъду кёллугъу, —
Къуру да, алайды боллугъу.

Къагъылгъан терек — онгсузну,
Къагъыллыкъ терек — онглуу.
Буду джашауу джоругъу, —
Къуру да алайды боллугъу...

Къарангы тарлыкъ — онгсузну,
Джылыулу джарыкъ — онглуу.
Буду джашауу джоругъу, —
Къуру да алайды боллугъу...

Дуня — бир сейир джомакъды,
Тюзлюк джашауда къонакъды.
Иги боллукъ эд джерлешсе,
Онгсуз онглугъа тенглешсе.

* * *

Онгсуз онглугъа тенг болмаз.
Тюзлюкню атасы келсе да.
Эки эгизни да бири онглу,
Ана бирча тенг кёрсе да.

АНА, ТАУЛУ, ЗАМАН

«Ананг сени бир къарангы
Таулу къатын.
«Анам!» — дерге ыйлыгъырча
Балалары.

Ана десенг, майна хоншунг,
Мени сартын,
Асылыды бютеу болгъан
Аналаны.

Итиу ызы бузулмайын
Кийиминде,
Ким да талпыб: «Анам!» — дерча
Суююмюне.
Эрни кызыл, чачы бурма,
Къашы кына...
Тауушлукъду, ийнанмасанг,
Кесинг сына!», —

Деди замая... Мен ийнадым...
Тели болдум...
Адамлыкъдан эрек болдум,
Кери болдум...
«Сына!» — деди... Мен сынадым...
Айтханы терс:
«Кесинг къурут кесинги!» — деб,
Береди дере.

Бетсиз заман! Ортабызгъа
Кириб бизни,
Кючю бла бойсундурду
Терсге тюзю.
«Ана!», «Бала!» — деб балсытыб
Джашамазча,
Хайыуанла кибик этди
Экибизни.

Сен джыладынг... Джангур болуб
Джыламугъунг.
Джауду юсюме... Джибимеди
Меня джугъум.
Терсме, анам! Сенден тилек:
Кеч былайын...
Энди кёзюю меникиди —
Мен джылайым...

Бу джылауда сокъураныу
Эм къууаныу,
Бу джылауда сеннге: «Сенсе!» —
Деб ийнаныу.
Терсди заман. Бизни бла
Иши да джокъ.
Сенден иги энди меннге
Киши да джокъ.

Чынг татлы хант — сен тутдургъан
Джылы баппу!..
Табмагъанма анга тенгиш
Башха затны.
Тамагъымдан эннген сайын
Тюкюрюгюм,
Акъ сютюнгю бал татыууп
Сезед тилим.

Хоншугъа да джокъду сёзюм, —
Аман болмаз.
Алай а ол сени орнуугу
Толтуралмаз.
Ана!.. Бала!.. Бизден джууукъ
Кимди бизге?
Сен юретген ана тил да
Биргебизге!..

ЗАМАНЫ КЮНЛЕРИ

Ётюб барадыла
Заманы кюнлери.
Сейир боладыла
Адамла тюрлениб.

Сен да бирлерисе
Ол тюрленгенлени.
Айтайым дегеним
Аны юсюнден мени:

Нек джукъланыб кълалды
Ол джакъгъан отубуз?
Нек сууутуб къойду
Исси джюрекни буз?

Сен нек кълалдынг болур
Менден былай дѣнгюб?
Къалай сѣлешеек,
Хар ким ичин тѣгюб?

Ол да бир заман эд,
Заманы заманы.
Бир зауукъ этер эд,
Этда аны табалыб...

Къалай кѣб эдиле
Ол кѣзюуде умутла...
Урлатыбмы къойдукъ
Биз аланы джукълалыб?..

Огъай! Кетмегенле
Этда менден ала.
Сен тас этгенниге
Турама кыйнала...

Этда къайтарайыкъ
Кѣзююню кюрешиб.
Этда юйюр болайыкъ,
Джангыдан бирлешиб.

Мени джети къанлым
Айырылсын тенгден.
Табалай болурла,
Сюймегенле кенгден!..

МЕНИ БОРЧЛАРЫМ

Атама борчум, анама борчум,
Эгечлериме, къарнашларыма.
Тенгиме борчум, элиме борчум,
Ата Джуртуму саулай барына.

Керек затымы тыймайын бере,
— Болдунг энди! — деб айтмагъанлагъа,
Мени къолумдан келе тургъанлай,
Менден болушлукъ табмагъанлагъа.

Бутума борчум, къолума борчум,
Бирин чыгъардым, бирин сындырдым.
Дохтургъа борчум аны себебли,
Бюгюннге дери джан бермей турдум.

Атам бергепин ёнкюч береед,
Анам да алай эд — алмай кетдиле.
Аллыкъ эдиле, къайтаралмадым:
— Борч салмайбыз! — деб кечим этдиле.

Ата, ана кечиб, «Хо!» — дегенликге,
Къайтармагъаным тюшед да эсиме:
«Мен терс болгъанма... Мен адам тюлме!» —
Деб дау салама кесим кесиме.

Энди джангыдан джашасала эд,
Бир мадар болуб ала дунияда,
Не сёз айтмазем, не иш этмезем,
Ол экисини джанын къыйнагъан.

Эгечге борчум, кърнашха борчум,
Атам, анам да этген осият:
«Онглунг онгсузун ташламасын», — деб
Бирин бирине этеме аманат.

Хоншум иссиге бир салжъын терек,
Джауумгъа джамчы, суусабха айран.
Хоншу кечеде, кюнде да керек,
Сюйсенг кюде тур, сюйсенг кенгде айлан.

Джуртха кертилик, тенгге кертилик!
Барын да этеме, кърыйды кючюм.
Терсни тюз этиу, тюзете билиб,
Борчну бораны шаушалыр ючюм.

КЮНЛЕРИМ

Замам меннге бѣлюб берген
Кюнлерим!
Сизни бла кѣшулама
Джашаугъа.
Сизге тюбеу — неден да бек
Сюйгеним:
Хар кѣайсыгъыз джаныма тенг
Бир саугъа.

Хар кюн сайын: «Ишим битсин!» —
Дегенлей,
Тыггысызлыкъ кѣайгъырыуун
Этеди,
Хар кюн сайын джангы Бюгюн
Келгенлей,
Эски Бюгюн тюненеге
Кетеди.

Тюнене бир-бирине
Къошула,
Турлужъдула, ахыр Бюгюн
Баргъынчы,
Ашырмазмаа Бюгюнлени
Бошуна,
Келир Тамблам келмей тохтаб
Къалгъынчы.

Келликлерим абынмайын
Келирле,
Келгенлеге тазалатсам
Джолларын.
Теджеб насыб, сыйлаб сый да
Берирле,
Чырмау чыкъмай, иги болса
Халлары.

Бюгюнлюкде джокълайдыла
Кюнлерим,
Джашау джаннга джашар мадар
Табады.
Бюгюнлюкде айланады
Тирменим,
Гюрбесине алкъын мюрзеу
Агъады.

Бюгюнлюкде бурулады тирменим,
«Унну таза чыгъарсам!» — деб
Тартады.
Бир акъылым: «Бу халындан
Тюрлениб,
Бюртюк тюшмей къалыр да!» —
Деб айтады...

Джашау, сенден бир тилерим,
Вёлюб эс:
Къуру айланыб, таш тартарча
Болмасын.
Алай болса, кырыгынгы
Сууун кес!
Илиши а барсын, тохтаб
Къалмасын!

КЪАРТЛА КЕТСЕЛЕ

Къарт терекни да
Болгъан болур бир
Чыбыкъ кёзюю.
Къарт амманы да
Болгъан болур бир
Сабий заманы.
Саулукъ да теджей,
Джашау да бере,
Къартла этгенликге,
Энди джангыдан
Джашла этапырмы
Заман аланы?..

Мен билген олду:
Барды аммада да,
Къыз, джаш, — туудукъла.
Къарт терекден да —
Джаш терекчикле
Бек кеб чыбыкъла.
Джашнаб ёселле,
Джашай, уллая
Барлыкъ болурла.

Къартла кетселе,
Орунларына
Къаллыкъ болурла...

МУРАТ БАРДЫ

Нёгерлерим — кими тауда,
Кими дешпанда.
Мен да чыкъсам ол джерлеге,
Боллугъем анда.

Не кюрешиб миналгъаным:
Тюзде бир заба.
Мындан ары тутхан джолум —
Дуппурла таба.

Насыб болса, мурат барды,
Чыгъаргъа ёрге:
Къарагъанла кёрюр кибик,
Башыракъ джерге.

ЧЫНГ ЫШАННГЫЛЫ

Байлыкъ келирге сёз бергенликге,
Табы тюшмесе, бир сылтау этер.
Насыб биргенге тебрегенликге,
Сенден эриксе, башхагъа кетер.

Тюзлюкден иги джокъду дейле да,
Ол да хорлатыр, бир кемде турмаз.
Чынг ышаннгылы аджалды алада,
Ол къаргъасанг да келмейин къалмаз.

КЪАЛ АНЫ ВЛА

Тюз арабызда сюелесе сен
Джаум бла мени.
Алайда турсанг къаллыкъ тюл эди
Сенден чыртда кёлюм.

Сен тёзалмадың, менге сырт бура,
Бир атладың ары.
Сау бир атламгъа къысхарды джолунгу
Аны таба джаны.

Баргъаның сайын сен аны таба,
Джууукъдан джууукъ.
Мени бла аранг узакъдан узакъ,
Сууукъдан сууукъ.

Иш алай болса, къал аны бла,
Сиз ёки, мен бир.
Джазыну менге не кёргюзюрюн,
Насыбым билир.

КЪАЧАННГА ДЕРИ

Чегетден келген ол къынгыр аркъау,
Мал джатмабызны этгенди белкъау.
Аны нёгери окъча тюз терек,
Вола тургъанлай былайгъа керек,
Сюелиб сакълаб турады анда,
Келтирилмейди, джокъду аркъау савда.

Тюалени орнуна тюшюб къынгырла,
Виз къынгырлагъа харс уруб, джырлаб,
Къачаннга дери турлукъбуз былай,
Кёзюбюз сынай...
Кёлюбюз джылай?..

КЪАМА

Биз тартышыргъа тебреген эдик,
Къама уа мени къолумда эди.
Сюйсем джитисин, суйсем да сабын
Анга берирге бойнумда эди.

Джитисин берсем — хорларыкъма мен.
Къаршчыма табы — узатсам сабын.
Уялмаз ючюн алайда бетим,
Сабын узатдым бузмай адетни.

Туруб тартышдыкъ... Жибермей турдум.
Сора негерим къаманы бурду.
Къолум кесилди... Ийдим къаманы.
Алалмай неда тыялмай аны.

Он бармагъым да бирден къаналла,
Хорлагъаннга уа мени саналла.

АЛМАЛА

Бишиб-бишиб агъадыла
Алмала.
Алкъын кёбдю терекде да
Къалгъаны.
Андагъыла бери тюшген
Болмаса,
Мындагъыла ёрлөмезле
Энди ары!..

Бир акъылым бу джорукъну
Бегитсе,
Экинчисе башха тюрюю
Айтады:

«Боллукъдула была да ары
Чыгъаргъа
Кезюу келсе. Суу да орнуна
Къайтады».

АЗДАН АЗ

Сау нёгерлерим авдан-аз,
Елген тенглерим кёбден-кёб.
Аз болсала да аланы
Ташларыъ тюл эм, табсам эб...

Къаудан саргъалыб турады,
Джерге гяхиник урады.
Гяхиник чыкъса ханс болур,
Ханс джетсе, къаудан тас болур...

Чирну чыгъады чагъыудан,
Чагъыу чыгъады чирнуден.
Джашауну джашау болгъаны.
Экиси бирге джюрюуде.

ЕГЮЗ ВЛА КИТАБ

Эки ёгюзю, бир арбасы,
Джарлы киши,
Узакъ джарыы кетиб бара,
Бир иш тюшюб:

Миндиргенди, джолда тохтаб,
Джолоучуну.
Хапар айта келгенди да,
Ол учунуб:

Бир китабны кёргюзгенди
Арбачыгъа.
Сора арбачы: «Сат!» — дегенди,
Болмай чыдаб.

— Китаб гитче болгъанлыкъгъа
Багъасы уллу!
Бир ууанык бериб алдым
Бюгюн муну.

— Егюзлени бирин ал да,
Разы бол!..
Сёз бегиди... Экси да
Тутдула къол.

Ол китабха къарады да
Къатыб къалды.
Бир ёгююн бериб, аны
Сатыб алды.

Къайтды юйюне, кёнюрегин
Ехтем къагъа.
Егюз бла тенг джегилиб
Боюнсагъа.

Бир къауумла арбачыгъа:
«Тели!» — делле.
Бирсиле уа: «Джокъду эсиңде
Кеми!» — делле.

Мени сартын, сагъыш этсенг,
Акъыл бёлюб.
Быллайлагъа тели деген —
Кеси телид.

Ол адамгъа тюбер кибик
Хыйсаб табсам,
Аны кёре джыллыкъ джолдөн
Келир эдим.

Къарачайны тархын айтхан
Китаб табсам,
Егюз огъай, юйюю да
Берир эдим.

Мюлк, рысхы — къолну кири,
Келир, кетер.
Бу дуняда тни байлыкъгъа
Не зат джетер!

Тни байлыкъны арбачыча
Джюрюталсакъ...
Аман чёбге тюшмез эди
Сынгар бир халкъ.

ДЖЕЛ АЛЫБ КЕТДИ

«Баджарлыкъма!» — деб сен бек махтандынг,
Сениз кесеед аны да ауузу.

Мен да сёз бердим: «Этерме!» — дедим,
Экигизге да тамам базыныб.

Бетлещалмайын этиллик ишге,
Сиз зинк болдугъуз кёргенча тюшде.
Бир кесим къалдым иш бла бирге,
Экигизни да джокълагъа тергеб...
Джашырмай айтсам, юч сёзю экисин
Джел алыб кетди тюзю-кертиси.

ИНГИР

«Ингирге дери ой-ой-ой заман!...
Аны да этерме, муну да этерме,
Иш менден къачса, табылыр мадар:
Къайры барлыкъды? Хо, бир джетерме...

Джукъу да керек, тынгы да керек,
Эрикгеним да бир кесек кетсин!
Хаулеликден къалмайым эрек,
Заман зауукъну тентериб ётсюн!..» —

Деген оюмла кючлеб башымы,
Хазырлапмайын, кюнюмю ашырдым.
Умут байлыкъ да кетди, къарады,
Ингир а — бетден бетге къарады!..

КЪАРАЧАЙЛЫ

Къарачайлы къонакъ алыр,
Аны аллына барын салыр.
Кесин кыйнар, аны сыйлар,
Джарыкъ болур; ойнар, джырлар.

Хапар айтыр, хапар сорур,
Келген адам рахат еолур.
Ол аны кёлуне джетер,
Этда келир кибик этер.

Къонагъындан джукъ джашырмаз,
Аны юйюне къуру ашырмаз.
Джокъ эсе да бардан алыр,
Къолуна, джолуна салыр.

Къууаныр ол бергенине,
Юйге къонакъ келгенине.
Сюйюнюр ол этгенине,
Къонакъ джарыкъ кетгенине.

Къонакъ келсе, джарлы да бай,
Къонакъ келсе, нече да — кюн.
Къарачайда адет алайд:
Сагъыш этсенг игид бююн!..

Муну барын къарачайны
Адетид деб ангылагъан,
Сюйген заманында келсин,
Къарачайгъа быллай адам!

Алай болмай къарачайлы
Менден къоркъуб не джалыныб,
Не бетсиниб, не сатылыб
Сыйлайды деб ангыласанг.
Ажымсыз бол, джангыласа...

Сени эснге ол зат келсе,
Къонакъбайынг аны билсе,
Алмаса да бергенлерин,
Къонакъ этмез теджеб тѳрюн.

Кѳаден махтай, артдан сѳксенг,
Чыгъа барыб сѳзюн этсенг,
Адамлыкъдан болсанг керн —
Хоншусу да къоймаз сени.

БУЛУТЛА БЛА УМУТЛА

Булутла кёкде, умутла келде,
Джаратылгъанлы джашайла.
Ала эгеч къарнаш тюл эселе да,
Бир бир-бирлерине ушайла.

Булутла кёкде, умутла келде,
Туусала да алай тууалла.
Къурала кете, ишлерин эте,
Бир кемлеринде туралла.

Бир башхалыгъы: чууакъ кюнледе.
Кёкню булуту болмайды.
Адамины ёмюрю тауусулгъунчу,
Умуту тохтаб къалмайды.

Сен кесинг кесинги
Кесинги кълунгдан
Ийген эсенг джерге,
Нек гурушка этесе,
Хар озгъан озгъаннга:
«Кёлтюрмейд!» — деб ёрге?
Энтда тюзеталсанг,
Кесинги башларыкъса.
Тюзетиб терсинги.
Энтда кёлтюрелсенг,
Кесинг тебрериксе,
Кёлтюрюб кесинги.

Айран тамгъанлыкъгъа,
Сют ачыб къалмайды.
Теркирек къайнаса;

Сюек сынганлыкъгъа.
Сан сакъат болмайды,
Уста къол байласа...

* * *

Айтханынга сокъураныб,
Төгерегиме
Айланаса, джалынаса
Кёрюб сыйымы.
Этген затынг барысы да
Тиед тигине,
Анча сайын болад меннге
Къыйындан къыйын.

Бир сагъыш эт: ал кюнюнде
Юшютсе къырау
Кёкде кюнню терслигинден
Джерде гокканы,
Экинчи кюн болдукъмуду
Юшюб тургъан сау
Кюн джылдытыб тийгенликге.
Ийнакълаб аны?

КЕЛ АУУШУНАЙЫКЪ!..

Кёлтирюб баргъанлай,
Арыгъан ёлгенин;
Сездиргенди анга
Кёлюне келгенин:

«Кеталмайма кёюб,
Баралмайма арыб.
Джанлайымчы муну,
Бир ташагъа салыб!...»

Сора былай айтды
Елген арыгъанга:
«Кел ауушунайыкъ
Къыйын эсе санга!..»

Дженгял болду джюгю,
Арыгъаны кетди.
Элтирик джерине
Ауурсунмай элтди.

* * *

Умутладан учунуула
Туугъанлай,
Талшыулары джангылары
Есдюле.
Муратыма джетеме деб
Тургъанлай,
Тыйгъычларым джолларымы
Кесдиле.

Огъай! Тыйгъыч джолуму чорт
Кесе да.
Аны хорлар умутуму
Кесалмаз.
Къаршчылыгъым къар джаугъанча
Ессе да,
Насыбымы алай эрек
Эталмаз.

АЛЛЫН ТЫЯЙЫМ

Хар ингир сайын кече кюндюзю
Джутады.
Сарашха дери джугъун кёргюзмей

Тутады.

Чолпан чыгъад да суйюмчюлюгюн

Айтады.

Биягъы кюндюз кечени хорлаб

Къайтады.

Мен да болушуб, кюндюзге билек

Болайым.

Хар ингир сайын кечеге къаршчы

Барайым.

Тыяйым аллын, ашхамгъа тиреб

Сыртымы.

Кюндювю кёбге созулур ючюн

Джуртуму.

БОЛМАЗ

Адамла телиге тели

Дегенликге,

Телилигин биле эсе,

Тели болмаз.

Адамла акъыллыгъа, акъыллы

Дегенликге,

«Хо!» — дей эсе, телиледен

Кери болмаз.

Бу шартланы эсгермейин

Атлай эсе,

Ким эсе да, ол да андан

Бери болмав.

Адамлыгъы чырт кёлуне

Джетмей эсе,

Ол адамны акъылында

Кеми болмаз.

АНА ТИЛИМ

Эй! Ана тилим! Кете бараса,
Арыдан ары, кериден кері.
Болду узайгъанынг, энтда кеч тюлдю,
Кетме! Къайт! Тѣллен ызыннга бери!

Мен сеннге сагъыш этгеним сайын,
Арал тенгиз да тюшед эсиме.
Мени тилим да сенича болуб
Барады дейме аны кесине...

Бар эди сени да бир заманынг,
Гоккалы джайча, битимли къашча.
Хар ким да сюе, сыйлай, балсыта,
Сен тил болгъанны барындан башча.

Игитда дейсе, башха тилледен,
Сѣз хаух алмайек, сѣлешир ючюн.
Кереклибизни ангылатыргъа,
Джетише эди ташыгъан кючюнг.

Анга шагъатды сени билгенле,
Бизге саугъагъа къойгъан затлары.
Джюрекле сайын джазылгъандыла,
Ол саугъанланы кескин атлары:

«Бѣрю бла киштик», «Тюлкю бла къаргъа»
Солтан пачаны «Гиняз Гвидону».
«Ибилис» неуа «Илячинни джыры»,
Дюккючлеринден артыкъдыла туру.

Шо, тюзюн бир айт! Сен бу болумда
Мычый турмайын, келиб орнунга,
Джазалырмыса энди «Акътамакъны»,
«Къара кюбюрню» не «Саниятны».

Сен тазалыкдан, теренликден да,
Бола бараса эрекден эрек.
Не ючюн десенг, джангы тѣлюге,
Болмайса, дейле, артыкъ бек керек.

Теигимден хапар соруб кызына,
Тюрлюрек джууаб алдым ызына:
— Мама джатады джюреги бла,
Папа джатады бюреги бла.

Мен кзулакъ тикдим, ол сезиб аны,
Ма былай болду ангылатханы:
— Мать лежит сердцем, папа уа — почками,
Я проведала их с дочками.

«Бар аны бла», — дедим кесиме,
Тер чирчик чыгъа бютеу юсюме.
Эки кзулагъым «дуу-дуу» этдиле,
Мен симсиредим, ала кетдиле.

Етдю бурнума, тутду да усум,
Бу мени окзуучум, мен — джазыучусу.
«Дочкаладан» да джуудум кюлуму,
Былайды, тилим, бюгюн болумунг.

Сени билгенле аздан-аз бола,
Керексиз сѣзле тилде орун ала.
Сен билмегени кюлунда — балта.
Джониганынг сайын этесе хата.

«Кзулакъ суйюндю», — деб джазды басма,
«Кючхар макъырды», — деб джазды басма.
Архаизмге ийди гырмыкны,
Ууадых эте кзургъакъ чыбыкны.

«НЪ» таушну тюз къураялмай,
Бир бирибизге болабыз гырхы.
«Хара» десек да, «Хомух» десек да,
«Харун» десек да джазабыз бир «Х».

«Хырейт дегенча керекли сёзле,
Сакъат болалла, «хариф кытлыкъдан».
Тилни байытхан башха мадарла
Хайырланмайла излем джокълукъдан.

«Арыкъ» деселе: Илинин ишсиз,
«Алкъынчы» дейле «алкъынны» орнуна.
«Бизле» деген сёз — уууртха гуммос.
Была кёбдюле, быллай джангыла.

Орунсуз махтау, оюмсуз сылтау,
Поэзияны этдиле тилкъау.
Проза эсе — андан да бытдыр,
Биринден ал да, бирине тутдур.

Силде дей эсенг, айтайым тюзюн,
Барады бизде басмалау, сюзюю.
Джангы китабла эм джазыучула,
Кебеедиле кюн кюнден была.

Теджелгенликге: махтау, сый, багъа,
Атланганлыкъгъа ал бермей, чаба.
Махтанганлыкъгъа кёкюрек къагъа.
Азды файдабыз литературагъа.

Алай демеклик — джазама назму,
Ана тилимде сёзлени тагъа,
Ол да ана тилге кёчюрюлмесе,
Ангылашмайды окъуучулагъа.

Анамдан кългъан ёмюрлюк саугъам,
Сен да анам киби сыйлыса, сёзсюз.
Башха тиллеге не уста болсам да,
Сени билмесем — мен тилден ёксюз.

Эй ана тилим! Эс бёл халкъынга!
Джангыртыу чакъгъа джангыча къара.
Тилин билмеген кесин билмейди,
Кесин билмеген — хузумду-чола.

Артыкълыкъ мени сыкъгъан джыллада,
Сен да болгъаненг «къон-къон гёбелек».
Энди орун алдынг, тас болмай кълдынг,
Бегидинг джерге аумазлыкъ терек.

Мен сугъарайым, сен энтда кёрней,
Джашна джангыдан бай битим бере!
Энтда тил тийир! Энтда тин кийир!
Эсинги джыя, орнунга келе.

Такъырлыкъда да тас этиб къоймай,
Бергенед анам сени саугъагъа.
Эркинликде да, тил сакълаялмай,
Кългъанды башым мени кълаугъагъа.

Тас этгеними орнуна сала,
Кълталгъанымы тышындан ала.
Кемликлеринги толтуруб толу,
Хар бир сёзюнге тикирал болуб.

Ана сют киби тазалаб таза,
Кесиме ышана, сеннге да база.
Сабийлериме бермесем сени,
Джокъду адамлыгъым, сыйым да мени!

Сен миллетими мутхуз бюгюню,
Джиберме кьолдан хар бир игини.
Намысны, сыйны, джорукьну, джолну,
Адамда адамлыкь сакьланса болду.

Сен, таулу халкьны джарыкь тамбласы,
Тиллени ичинде тас болмай джаша!
Тазалыкьгьа да, теренликге да,
Аралгьа туююл, Байкалгьа уша.

Сен тюрк тиллени чынг эртдегили
Суу кьошулмагьан таза джууурту.
Сенден кьалгьанла узайгьандыла,
Аллай чакьларын бираз унутуб.

Аны себебли сени сакьлауда,
Сыйлы борч бла терен магьана.
Не ючюн десенг, кьалгьан тиллеге,
Сен ётер кёпюр, аумаз багьана!

КЪАСТЫМ МЕНИ

Бюгюн кюнюм эркелетиб,
Джюрютсе да джерни юсюнде!
Тамблам ташлаб, сансыз этиб,
Тюшюрлюкдю аны ичине.

Хорлагьынчы болджал джетиб,
Тюшюрлюк кюч — джюрютгенни,
Бир иннетли, кёб миллетли
Сыйын кёрюу — кьастым мени!

КЪОШДА

I

Къошда къалай аманды,
Джангур джауса,
Стауатны батмагъы
Шиле-миле,
Къаты къуя тургъанлай,
Ийнек саусанг,
Дибидик болурунгу
Биле-биле.

Къошда къалай къыйынды,
Сюрюу кютсенг,
Бёлюнселе тубанда
Бирер джары,
Тас малланы табаргъа
Мурат этсенг,
Излеб, тыхсыб айлансанг,
Арыб-талыб.

Къошда къалай чюйреди,
Джаллы джетсе,
Къорууялмай кюрешсенг,
Таякъ атыб,
Сюрюуюнгу талайын
Шым-дым этсе,
Семиз-семиз мыллыкла,
Джатыб, джатыб...

Къошда къалай ауурду,
Воран болса,
Вичен джюклеб тебресенг,
Шаушалмаса,

Ол кюн джангыз нёгеринг
Ауруб кьалса,
Ауругъаннга болуш деб
Айталмасанг.

Кьошда кьалай табсызды,
Барамтада,
Ач малланы гернеул
Этгенлери,
Кичи арыкъла кёбейиб
Джаз башында,
Кьышлайлай аманнга джетгенлери.

II

Кьошда кьалай игиди,
Мал чарпымай,
Узун кьышдан кьутулуб
Джазгъа джетсенг,
План тола тёлю алыб,
Джан джарсытмай,
Тардан чыгъыб, джайлыкъгъа —
Таугъа кетсенг.

Кьошда кьалай сейирди,
Джашил хансада
Мингле бла кьовула
Ойнасала,
Байрамлада малчыла
Чыгъыб чарсада.
Ат чабдыра, байрамлай.
Айлансала,

Къошда къалай ариуду
Ийнеклени
Къызыб-къызыб ёкюре
Келгенлери.
Саууучула толтуруб
Челеклени,
Сют заводха сютлери
Бергенлери.

Къошда къалай насыбды,
Мал бакъгъанла
Бакъгъанларын семиртиб
Туралсала.
Къоранчлысын, артыгъын
Союб, санлаб,
Семиз этни тюкеннге
Чыгъарсала.

Къошда къалай зауукъду
Хар заманда
Сютбашы да, джууурт да
Семиз эт да,
Ким келсе да: «Джууукъ бол!» —
Деб хамаан да,
Къонакъ сыйлаб туруучу
Тау адет да.

Къошда къалай аманды,
Джалкъау болсанг,
Сюрюучюле джетипмей,
Сен а — артыкъ.
Къошда къалай игиди,
Махтау алсанг,
Этилликни тындыра,
Сююб, талпыб...

КЪОЙЧУ ВЛА ДЖУКЪУ

Къалкъыб къалдым да — сагъайыб къобдум,
Джокъдула малла — излерге чабдым.
Изледим... Табдым... Тубан да тутду...
Къоркъуу къайгъыны юсюне чыкъды.

Сагъышдан сагъыш тууа, къошула,
Сагъыш сюрююню къуралла была.
Башым оюмд, малым тубанда.
Тынч туююл эди, тюзю, ол кюн анда.

«Бёлюнюб кетген болурму сюрюю?»
«Беклениб къалгъан болурму бири?»
«Джанлы къатышыб чачхан эсе уа?»
«Сылхыры кери къачхан эсе уа?»

Джокъду сюрююню санарча мадар,
Былай болумда саналмайды мал.
Тубан къалындан къалын басынды,
Сагъыш булутум бираз ачылды.

Къайгъы гыбытны бучхагъын ийдим,
Джокъланникъланы джокъларгъа билдим:
Артдан джюрюючю мюйюзлю кра,
Иги къарасам, аллымда тура...

Бюгюн эртденбла Къоналий къошхан,
Ма, тюз аллымда ол бырнак къочхар.

Бу тукъум джокълау берликди файда,
Акъ сылхыр токълу, ол да былайда.
«Энди алчыланы излеим», — дедим.
Айлана барыб кёк иркни кёрдюм.

Тёртмюйюз да бар, акъ къочхар да сау,
Къайгъымы чачды бу къадар сылтау.
Болушханлыкъгъа малны таныуум,
Арсар этеди сокъураныуум:

«Нек этген эдим теке къалкъыуну?
Нек табхан эдим мынча джарсыуну?
Тилеб келсе да саулай тукъуму,
Энди къатыма къоймам джукъуну...»

Кетиб бошалмай эитда сагъышла,
Джашау этелле, башымда къышлаб:

«Башха малла да болурла мында?
Кёб кёрюнеди сюрюу тубанда...»
Къыйынды айтыу кертисин, тюзюв,
Санаб санларын билгинчи тизиб...

ОНОУ БЛА ЭТИМ

Чалыб тургъанлыкъгъа,
Джыйылмаса дырын.
Бет джарыкълы болмаз,
Бичен ишлеб джыйын.

Джыйыб тургъанлыкъгъа,
Къошмасала чалыб,
Уялыр бетлери,
Къышлыкъ къатыб къалыб.

Бирге болмасала,
Оноу бла этим.
Малда тёлю болмаз,
Сабанда да — битим.

КЪЫЗЫЛ КИТАБ

(Атом ахырзаманны болдурмаугъа
аталгъан поэма)

Дюнгюрдетиб, люоюддетиб, кёкню, джерии,
Къалтыратыб, титиретиб тенгизлени,
Тулпар аслан къычырады къуугъун этиб.
Джан-джаныуар тынгылайды эси кетиб:
— Терек джетигиз мен чакыргъан бютеу джанла!
Кёкде, джерде, тенгизледе джашагъанла!
Джыйылдыла кёкден, джерден тенгизледен,
Баш уралла хан патчахха келген келген,
Къараб-къараб тамаданы халын сынай,
Шыбырдайла бир-бирине былай-былай:
— Барды, баям, бюгюн мында уллу къайгъы:
Байланыбды джюйюсханны ал аягъы!
— Юч джыллыкъды дерча тюлдю муну тюрю.
Эслеймисиз, къалмагъанды алгъын нюрю?
— Кёрмеймисиз, акъ чакъгъанды къара джалы.
Кюмюш бетли болгъандыла мыйыкълары.
— Тюз айтасыз: Къымылдауу, сая тутханы
Башха болмай, джылы келген къартчад аны.
Джыйылгъанла, мюйюзлерин, къанатларын,
Бурунларын, къуйрукъларын, къулакъларын.
Къымылдата, бир-бирине сорадыла,
Бу халына бирча сейир боладыла...
Келлик келди... Дауур джокъду, къуш-муш уллу.
Бир игиси: эшитмейди аслан муну,
Ол турду да, аягъын да салмай джерге,
Асхай-асхай сыйы бла ётдю тёрге.
— Башлайыкъ! — деб кескин айтды патчах сёзюн,
Шум болдула. Барысыны андан кёзю...
— Чакыргъаным: бар акъылны кёшуб бирге,
Бетден бетге сизни бла кенгеширге.

Адам улу джаныгуарланыб бошагъанды.
Бизни кырыб зинк этерге башлагъанды.
Кёб тукъумну тас этгенди джерни юсюнден
Азаябыз, кемеебиз кюнден кюнге.
Терк излегиз мындан да амап болгъунчу хал.
Кырылмайын сакъланырча шо, бир амал!
— Эй джюйюсхан! Айтханымы сен тюз айыр.
Адам бла кюрешиуден джокъду хайыр!
Тёппесинден табынына деричин ол,
Саутланды, а бизге уа бермейди джол.
Сумка, чурукъ этер ючюн терибизни,
Кыра-кыра азайтханды адам бизни.
Дей, сарыубек бек тегюлду толуб-толуб.
Сора кеси кесин тыйды, мыдах болуб...
Ол кёзюуде чабакчыкыны тарыгыуу,
Ашыкъдырды: «Дженгил айт!» — деб, аны бууб.
— Океанла бла ачыкъ тенгизледе
Хар кылайгъа кырасанг да бизни излеген,
Чабакъ тутхан кемеледен кутулалмай,
Тауусула кетгенбиз биз хазна кыалмай.
Кыобанлада кыарнашла уа бизден да амая,
Уу салады кыобанланы барына адам.
Былай болум былай турса, ауушунмай,
Кёб барсакъ юч джыл барайыкъ, тауусулмай...
Ма, шимпанзе, сёзюн бёле чабакчыкыны,
Тарыгыуун айтыргъа деб алгъа чыкъды:
— Биз бир башха дуняладан келгенлеча,
Адамла уа сыйыбызны кёргенлеча,
Заповедник деб бир затны табадыла.
Джан-джанынгдан джолларынгы джабадыла.
Дей кыошулду, айтханымча, маймул сёзге...
Андан эсе зоонарк да онгду бизге, —
— Алгъы бурун кырадыла саутланыб.
Ызы бла джылайдыла сокъураныб.
Чакъыралла халкъла арасы джыйылыула.

Оноу эте, быллай ишден тыйылыугъа.
Къычыралла: «Сакъларгъа!» деб табигъатны.
Бегителле: «Тиймезге!» деб кесаматны.
Алай ала: «Тиймезге!» деб этиб антны,
Бузадыла кеслери этгеп кесаматны.
Муну бары азабды! — дей доммай сёзюн
Бошады да, къоянчыкъгъа джетди кёзюу.
Сагъыш этиб бу болумгъа бере багъа:
— Эки бетлиле! — деди ол адамлагъа.
— Нек унутуб къойгъандыла энди бары,
Ала бизни тамадабыз болгъанларын?.. —
Джануарла, къанатлыла, чабакъ къауум,
Кёлтюралмай, бола тургъан терен дауну,
Улудула... Ахсиндыла... хырылдалла...
Сызгъырдыла... Ынгычхалла... мурулдалла...
Кёб болмайын джюкге алынган эсли парий,
Сакъ джюреги бу болмугъа джарсыб эрий,
Къоду къалай бошалырын терен ойлай,
Ол акъыллы кёзлеринде сагъыш ойнай,
Джата эди, къайгъыраед айтханлагъа.
Сёз къошаргъа эркин тюлед ол алагъа.
Кёб тургъанды ит адамны биргесине.
Кёб бяледи, кёб зат барды муну эсинде,
Сора бираз сагъыш этиб аслан итни,
Сау ягъын джетдирди да хыны тюртдю.
Сёлеширин онгсунду да сёз теджеди:
— Сен а, сатлыкъ, не сакълайса? сёлеш! — деди.
— Сизни ханнга, патчахха да санайбыз биз.
Меннге «сатлыкъ» дегенигиз болурму тюз?
Къалеупеле заманланы кёзюуюнде,
Тутуб, тагъыб юретгенди адам бизни.
Биз тукъумну кукалары, алдырлары,
Зауукълу да джашайдыла тюзю, бары.
Меничала уа табмайдыла хазна насыб.
Биледиле ала ётмекни магъанасын.

Иеле уа урадыла, туюдиле.
Къарт болсанг а таб къысдаб да иедиле!
Динго деген кийик ит а, джазыкъсыныб:
— Дыды—дыды! Джаныуарлыкъ!—деди ахсыныб.
Сора парий, джыламугъун эслеб сылай,
Таукел этиб джюйюсханнга айтды былай:
— Сыйлы патчах! Ойлашыгъыз, алыб эсге.
Адамны да санамагъыз артыкъ терсге!
— Ийнан, исси къабдырлыкъбыз бираз эсле!
Не себебден саналмайды адам терсге? —
Дедиле да, джекирдиле бирер джерден,
Сыр бермейин тынгылайды патчах тёрде...
Парий ауур ахсынды да, джууаб берди:
— Сиз, къарангы, кийик ёсген джанла!—деди,—
Сиз билмейсиз дуня къалай къуралгъанын.
Сиз сезмейсиз не боллугъун, не болгъанын.
Айырмайсыз, кимни къалай атлагъанын.
Адам къаллай къыйынлыкъны сакълагъанын.
Адам улу кеси кесин къырыр ючюн,
Бюгюнлюкде этген заты, джыйгъан кючю,
Джетишеди бир деб бирин къоймай ёре,
Хар адамны ёлтюрюрге минг-минг кере.
Бир къауумла этгенлерин тюзге тергеб,
Лазерь бла ядрону бирге джерлеб,
Кёкге чыгыб, аны бери айландырыб,
Джерде болгъан адамланы барын къырыб,
Башлар мурат этелле, — деб джазадыла.
Аджалгъа тюл, джашаугъа кёр къазадыла.
Сен, чабакъчыкъ, тутадыла дейсе даугъа.
Кир теренге, нек тюшесе барыб аугъа?
А сиз а сиз! Джаныуарла! Къырылыргъа,
Сюймесегиз, барды мадар бугъунургъа...
Адам джазыкъ, къайры кирсин? къайдан
чыкъсын?

Лазерь бла ядродан къайда букъсун!..

Барысыны бетлеринде къайгъы толуб,
Тынгылайла, сын-сын къатыб, шум-шум болуб:
— Бир сорлугъум: даулашалла демлешелле.
Была не зат юлешелмей кюрешелле? —
Деб Акъ айю селешгеннге соруу берди.
Парий анга: «Ит билмейди аны», — деди.
Суу къуйгъанча болду къоду халны кёрюб.
Сора, туруб былай айтды бир къарт бёрю:
— Адам бизни джауубузду, кертиди ол.
Алай а, Джер, олсуз кълалса, ажымсыз бол,
Эригнулю, магъанасыз къуу-шуу болур.
Аллай джашау барыбызгъа бушуу болур.
Болушайыкъ. Джерни юсюнден кърккъуу кетсин.
Ол да джанды, къырылмасын, джашау этсин!
— Туругъуз да сёлешигиз, айта билген! —
Деди патчах. Сёз берилди энди пилге:
— Тынгылагъыз! Айтханымы тюз айырыб.
Адамны да барды бизге кёб хайыры.
Къызыл китаб къураб бизни джакълайды ол.
Анга джазыб сакъланлыкъны сакълайды ол.
Бир бирледе игиси тутса уа аны,
Къайсынгы да балсытады ауруб джаны...
Энтда туруб селешдиле бир талайы.
Айтхан-айтхан: «Адам кълалсын!» — деб алайын
Черте элле, сезлерини магъанасы,
Къырылырын онгсунмайын, анга джарсыб...
Бойсунганла айтхан сайын быллай сёзле,
Деу асланны джюрегинде эски беале,
Ала кибик джара салгъан джаугъа дерти,
Тауусула бара элле, ачыкъ, керти.
Аслан турду, парий таба сынаб къарай,
Адам ючюн айтылгъанны тюзге санай:
— Сен айтыудан, тынчлыкъ кетиб бошагъанды.
Адам улу къырылыргъа башлагъанды.
«Алаймыды?» — деди да ол итге сорду.

Парийни да арт джууабы былай болду:
— Хо! Алайды... Этилмесе терк болушлукъ,
Адам улу кырылады кьалмай чырт джукъ.
Къуруйдула акъыллары болгъан джанла,
Аты-чууу кьалмаз кибик болуб ала.
Парий тюгел тауусхунчу сёзюню артын.
Аслан айтды джыйылыугъа: — мени сартын,
Дертлеб, джаулаб турмай энди биз аланы,
Къутхарыргъа заман джетди адамланы!
— Сыйлы патчах! Айтхан сёзюнг тюздю! —
делле, —

Оноунга къошулабыз биз да! — делле.
Джигит аслан джарасыны юсюн сылай,
Кескин, мыдах аууаз бла айтды былай:
— Буюрама, буйругъуму санаб табха.
Джазылсын адам бизни кызыл китабха!..
Ол сакълансын! Ангыласын терсни, тюзню.
Джаулуугъубуз болмагъанды анга бизни.
Бу бегимни терк огъуна джиберейик!
«Сакъ бол, адам! Кызыл китабдаса!» — дейик...
Къаз, тюк алыб къуйругъундан, итге берди.
Тюкю, пальма чапыракъны табыб келди.
Аслан айтыб, парий джазыб бегим тынды.
Сора мухур басылды да, къол салынды!
Ит буйрукъну мийик тутду: «кёрген кёр!» — деб.
Таш макъагъа буюрдула — элт да бер! — деб.
Бошадыла, даулу сёзден ишге кёче.
Чачылдыла, адамны терслигин кече.
Адамла уа бу хапарны билмегенча,
Деу асланны келечиси келмегенча.
Сауутланыб кюрешелле бек къыстауул.
Шаушалмайды энтда алада къайгъы-дауур...
Баям, алкъын макъа алагъа келген болмаз.
Буйрукъ болгъан чапыракъны берген болмаз...

АСЛАН БЛА БЕГЕДЖИН

Аслан табды бир кючюк,
Бегеджин а — он бала.
Балаланы юсюнден,
Сёлешелле энди ала:

— Экини бири ёлсе,
Бири къалыр! — дейдиле.
Джангызны кеси ёлсе,
Неси къалыр? — дейдиле.

Сени биринг, мени онум, —
Къууанама мен анга.
Неди менге оноунг? —
Деди тонгуз асланнга.

Аны сёзю асланны,
Джебегине джетгенди.
Сора ол бегеджиннге,
Быллай джууаб этгенди:

— Аз болса да кёбюнге,
Алышмайма азымы.
Онусу да чабмазла,
Джангызыма базыныб.

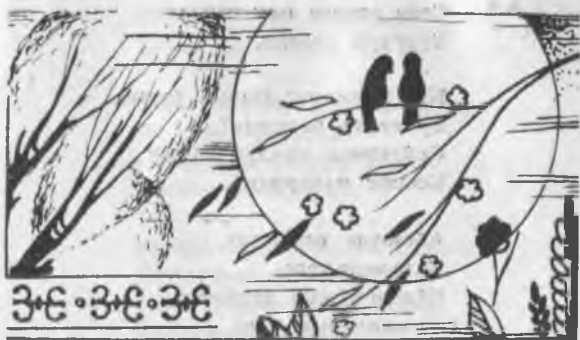
Мыстыса да мыстыса,
Тентекледен бацханг джокъ.
Он огъай, джюз табсанг да,
Ичлеринде Аслан джокъ!

БЕРЮ БЛА САМЫРЛА

Талайдыла эки самыр
Бир-бирлерин.
Кюрешелле айыралмай
Иелери.

От аталла, суу къяялла,
Бир да, бир да!..
Юслерине джагъылады,
Къан да, кир да...

Ол кёзюуде бёрю улуду,
Къоркъуу сала.
Анга юрдюле, талашыгуну
Къоюб ала...

Сюймеклик

АБЕЗЕК

Абезекге бара-бара,
Бара-бара-бара.
Мен сёлеше, сен илеше,
Сакъла къулакъ сала.

Сюймеклигим джюрегими
Учундургъан джюгю.
Тойну, оюну несинден да
Абезеги иги...

Балдан джалагъаным сайын,
Джаларым келеди.
Санга къарагъаным сайын,
Къарарым келеди.

Балдан джалай, санга къарай
Турурум келеди.

Сени эсинги мен кесиме,
Бурурум келеди.

Ий, менеми! Насыб басыб,
Бу сейир болумда?
Сюйгенини кьолун элтген
Кесини кьолунда?..

Абезекде келе-келе,
Келе-келе-келе,
Кьрген-кьрген экибизге
Акьылларын бьле.

Ышаргьанынг джюрегими
Кьылларын бурады.
Ариулуьгьунг кьзалерими
Ичинде турады.

Балдан джалагьаным сайын,
Джаларым келеди.
Санга кьарагьаным сайын,
Кьарарым келеди.

Балдан джалай, санга кьарай,
Турурум келеди.
Сени эсинги мен кесиме
Бурурум келеди.

Кьькюрегим джюрегиме
Тарлыкь этеди.
Бир билегим экинчиге
Зарлыкь этеди.

Зауукь заман талпыу тьге,
Учуб этеди.

Тёгерекге согьулургъа,
Кёзюу джетеди.

Ий, менмеми, мен тюлмеми,
Бу сейир болумда?
Сюйгенини кьолун элтген
Кесини кьолунда?

Балдан джалагъаным сайын,
Джаларым келеди.
Санга къарагъаным сайын,
Къарарым келеди.

Балдан джалай, санга къарай,
Турурум келеди.
Сени эсинги мен кесиме
Бурурум келеди.

Балдан тойдум, аны кьойдум,
Бир кёзюуге дери.
Сенден а кёз алалмайма,
Бюгечели бери...

Абезекде кете-кете-кете
Кете-кете-кете,
Сюймекликни сыйратындан
Джандетине ёте...

АРКЪАН

Сен бир джанында, мен бир джанында,
Ортада — кьобан.
Кьобуб, кьутуруб алай келеди,
Кьоркьарча тамам.

Бир таукел этиб кирлик эсем да,
Билмейме джюзе.
Еталыр ючюн табхан мадарым:
Айланыб, излеб:

Кючю да кючлю, джиби да джибек,
Век узун аркъан,
Къыйыры сеннге тюшерик эди,
Таш байлаб атсам.

Сен джерден алыб тюшген къыйырын
Терекге такъсанг.
Мен да сенича алай этюню
Мадарын табсам.

Ол амал бла ётдюралгъанды
Татаркъан аскер.
Мен да бир кесим ёталлыкъ эдим,
Сен аны эскер.

Ийме заманны: «Ат аркъан! — де да,
Билекни булгъа.
Терк тюшюрейим къыйырын сеннге,
Джетдирмей суугъа.

САГЪЫШЛАРЫМ

Сагъышларым джерледиле
Минер атлары.
Сагъышларым тебретиле
Миниб, атланыб.

Атланыудан джерлеуден да
Болмады файда:

Татлы къайгы кършаласа,
Чыгъалыу къайда!..

Сагъышларым къамчи тешей
Хар ким атына,
Кюрешелле, кеталмайла,
Сени къатынгдан.

НЕ БУ ДЖАНЫНДА, НЕ ОЛ ДЖАНЫНДА

Сен ол джанында, мен бу джанында,
Кёк кёл ортада,
Ол бузлады да, къайыкъ тохтады —
Къалдым хатагъа.

Сен мени амалтын, мен сени амалтын
Джашнайыкъ кызыб.
Сен ол джанындан, мен бу джанындан
Бошлайыкъ бузун.

Тохтагъан къайыкъ эриген кёлню
Джангыдан джырсын.
Исси тылпыуунг, джууукъдан джууукъ,
Бекден бек урсун!

Не ол джанында, не бу джанында
Къалайыкъ бирге,
Эриген кёлде джюрюген къайыкъ —
Джумушчу бизге.

АЙ БЛА СЕН

Ай чыкыгъанлай, джарыкъ-джарыкъ
Джулдузла,
Ауанала, тунакыла болдула.
Сен келгенлей, айтылгъан

Ариу кызла,
Кёзге тюшмей, сансыз-сансыз
Къалдыла.
Ай батханлай, болумларын
Эскере,
Тунакыла, ауанала
Джашналла.
Сен кетгенлей, сансызла да
Эслене,
Ууакъ-ууакъ кёзге илине
Башлалла.

БОЛМА СЕН АЛАША

Кюнюнг ашхы болсун,
Чыгъалмагъан тауум!
Къачхы терегими
Акъ чакыгъан сылтауу.
Булутлу кёгюмю
Джулдузлу чууагъы,
Умутлу кёлюмю
Нюр джарыкълы чагъы.

Кюнюнг ашхы болсун,
Учунган муратым.
Адамлыкъны шарты,
Насыбны къанаты,
Къарангы кечеми
Шыбыла чырагъы
Мыдах джюрегими
Талпыныгу ййнагъы.

Кюнюнг ашхы болсун,
Миналмагъан тауум!

Илгизлик насыбы
Ачалмагъан дауу...
Ол миналмайды деб
Болма сен алаша
Джетергеди къастым,
Тенглеше, джанаша.

КЪАГЪЫТ

Къйтаралмайма мен сениге къагъыт,
Къйтаралмасам да, джокъду аны кючю;
Алма терекни бир джаны чагъыб,
Бир джаны чакъмай тургъаны кючю.

Къйтаралмайма мен сениге къагъыт:
Сызмайды къалам, джазмайды къолум.
Кесим кесими халыгъа тагъыб,
Джардан салыныб тургъанчад болум.

Къйтаралмайма мен сениге къагъыт.
Джараулу сёзю табалмай эсим.
Къуйгъан сауутум тюбюнден агъыб.
Суууѳ барама кесимден кесим.

Суууѳ барама кесимден кесим,
Сууугъан сайын джангыдан кыза:
Сени унутургъа кюрешед эсим,
Сезимлерими бичимин буза.

Къйтаралмайма мен сениге къагъыт,
Ишим белеуют, сёзюм — базымсыз.
Сокъур умутдан ышаныу табыб,
Турлукъ болурма мен энгда ажымсыз.

Къайтаралмайма мен сениге къагъыт:
Къарасаутну алмайды кюмюш.
Насыбны менден бир дёнген чагъыд,
Сюелмей ёрге бир тукъум бир иш.

Къайтарыр эдим мен сениге къагъыт,
Джюрегим талный, эсим кызына,
Къоркъуу умутну чоласын табыб,
Джылай келирми къагъыт ызына?

ОТ БЛА СЮЙМЕКЛИК

От бла суймеклик,
Экиси да была,
Тёзюб туралмазча,
Къыздыраладыла.

Алай а быланы
Бир- башхалыкълары:
Не къадар узайсанг,
Сен арыдан ары,

Ол къадар кючее
Суймекликни кючю,
Кюйдюрюрюн къоймайд
Узайгъаны ючюн.

Отну уа къатына,
Джаламасанг барыб,
Алайды кылыгъы:
Джылытмайды джаныб.

КЕБ КЪАРАБ ТУРСАМ

Мен джау чыракъча, тюбелек эриб
Къаллыкъма,
Сени бетинге кѣб къараб турсам,
Кѣз алмай,
Не уа, шкок отча, джаныб къалыргъа
Боллукъма,
Сен: «Огъай!» десенг, аны ачыуна
Тѣзалмай.

Сенден тилерим: кесинг эримей,
Эритме!
Джаныу эсе уа, экибиз бирден
Джанайыкъ.
Мадар бар эсе, акъыллашайыкъ.
Дерикме,
Джазыуубузну кесибиб къолгъа
Алайыкъ...

ЭНТДА ТЕБРЕДИМ

Энтда тебретим сенден узакъгъа,
Джелкем бурулуб сен къалгъан джары.
Джюрегим хама къараргъа излейди,
Терезе тешиб сыртымдан ары.

Бурулгъан сайын поездин чархы,
Кете барады тѣнгегим кенгиге:
Тыкъсыгъан сайын, тансыкълаб, джарсыб,
Джууукъдан джууукъ джюрегим сеннге.

Ахыратха тюл, башха дунягъа
Кетиб къалсам да чырт къайтмаз джары,
Сени джылыуунг джылытырыкъды,
Аджашмай барыб, ызымдан ары.

Кетиб барама, къайтыб келирге,
Кетерим келмей келирим келиб,
Сеннге керекли болсаед джаным,
Тынгылы болуб къаллыгъем, бериб.

СЕН АЛЫБ БЕРСЕНГ

Сен алыб берсенг, Къобандан сууну
Бир башха тюрлю болад татыуу,
Эслетмегенлей, бал къошхан кибик.
Алай болса уа, тамам бир игид!

Ичеме талпыб, кемсиз къууана,
Сенсиз насыбны джогъуна ийнана,
Ичгеним сайын, къаннгандан къана.
Къаннганым сайын, джаннгандан джана.

Сен алыб берсенг, Къобандан сууну...

СЕНСЕ СЫЛТАУУ

Боранлай эсе джайгъыда боран,
Юшюте эсе келтириб заран.
Бузалата эсе джашил чегетни.
Адам да, мал да джылыу керекли —
Барды былайда кюнню терслиги:
Ол толтурмайды борчун кесини.

Мен мыдах эсем, ушаб ингирге,
Мен табмай эсем сени кёрюрге,
Сен алмай эсенг этген чамымы,
Джарсыта эсенг джизги джанымы,
Ачылмаса да джюрекни дауу,
Аны барыны сенсе сылтауу.

БИЧЕННИ ИЧИНДЕ ОТНУ ДЖАШЫРА

Тартмагъанлыкъгъа, башынга сыйны,
Джанынг джанланы барында сыйлы.
Атны маджалын джюрютесе сен.
Бал татад тилим... десем,

Сенде джашайды чынг арну тюрсюн,
Джарытыр кибик дунияны юсюн...

Аны барын да эсиме туюе,
Къызбайча къоркъа, батырча сюе,
Бир, мухоллукъдан ызыма суууй,
Бир, таукеллигим аллына удуй.
Турама кюнню кюнлей ашыра,
Биченни ичинде отну джашыра.

ДЖАНГЫЗ ДЖАРКЪА

Джаздан бери джангыз джаркъа
Джанады.

Нёгери уа къабынмайды.

Къошула.

Отну ышаны сериуюннге

Барады —

Заман кюнюв ашырмайды

Бошуна.

Кёре-кёре келгенбиз биз

Ёмюрде.

Джангыз джаркъа кеси джаныб

Турмайды.

Нёгерин да къошуб, кюймесе

Бирге,

Бир кесинден хантха джылыу

Урмайды.

Бу туруудан джокъду хайыр
Кишиге,
Къабынган да, джанмагъан да
Джансынла!
Джарыкъ бере, къызыу тѣге,
Бишире,
Джукъланмайын, ол болумда
Къалсынла!

КЪАЙНАМАЙДЫ, КѐРЕСЕ

Къазаныбыз къайнамайды, кѐресе,
Бек сериуюн болгъанды да отубуз.
Бу туруудан турлукъ эсе сакълатыб,
Къолай боллукъ тюлдю сора чотубуз.

Отну кючу къарымайды, билеме,
Джаннганлыкъгъа, джылытыргъа
Тюбюнден.

Ары бери учадыла

Гузаба,

Отдан къоркъмай, тюбю бла чибиле.

Ачылгъанны мийикдеди

Ыргъагъы

Тыбырыбыз анга кѐре

Алаша.

Ол себедеи келишала

Болмазла,

Экиси да бир-бирине

Джараша.

Ходжа борчха мадар

Табмагъанлыкъгъа,

Биз къазаннга къайнар амал

Табайыкъ:

Сюйсенг, чыгын тюшюрейик
Энишге,
Сюйсенг, отун тамам кючлю
Джагъайыкъ!

КЕСИМ БЛА СЕНИ

— Бир айрымкан барды
Тенгизни арасында
Елгюнчю джашаргъа
Керексе сен анда.

Аны да кесни
Кёгю, сууу, тауу —
Адам инсан джокъду,
Алай а джашауу:

Топ-толуд анда да
Хайыуан, джануар,
Къышы, джайы да — джай,
Чегетлери да бар.

Элтирге боллукъса
Сен бир нёгер ары.
Къачан сюйсенг, ол кюн,
Кимни сюйсенг — аны...

Быллай буйрукъ бла
Тебретселе мени,
Ашыртырем ары
Кесим бла сени.

ОТЧЕТ

— Ишлеген ишмид? Отчетду кыйыи!
Деселе, мен да: «Тюздю!» — деученем.
Отчет берирге суймегенлени
Башчылары да, тынмасанг, менем.

Сен бухгалтерим болганлы бери
Отчет бернудю чынг суйген ишим.
Ол кюннге ашыгыб, алай джетеме,
Сени джангыдан бир кюрюр ючюн.

Ауур хал дженгил бола кьреем,
Насыб адамгъа аллын тюз бурса,
Емюрюм отчет бериб турурем,
Отчетларымы сен алыб турсанг!

СЮЙГЕНИНГ ДЖАШАГЪАН ЭЛ

Суйгенинг джашагъан
Эл да бир тюрлю:
Кечеси джап-джарыкъ,
Кюню кюн нюрлю.
Кьзюнгию алдайды
Къарамы бла.
Джюрюрюнг келеди
Орамы бла.
Барывдан да сейир
Аны адамлары
Барлыгъем ары,

Суйгенинг джашагъан
Элни маллары
Тансыкълаб къарайма,
Тыйыб аллары.

Кюн тийиб тургъанлай
Джылы джангуру.
Сабаны, бачхасы,
Джашнаб, джангырыб.
Барындан сейир —
Аны адамлары,
Аны адамлары.

МЕН СОРМАЙМА

Биз танышдыкъ, бирер джерден
Келиб бери.
Мен сормайма: къалай келдинг
Меннге дери?

Мен сормайма: джолда сеннге
Ким тюбеди?
Мен сормайма: сен не дединг?
Ол не деди?

Мен сормайма: мадар болса,
Сен да сорма.
Чагъа тургъан сюймекликге
Къырау болма!

Мен сорама: энди барлыкъ
Джолубузда,
Етер ючюн, кетмей джардан.
Таймай буздан,

— Ангылат! — деб — къаллай нѳгер
Боллугъунгу.
Мен бошадым... энди сен сор,
Сорлугъунгу.

СЕНДЕН ТИЛЕК

Тюшюм да сен, тюнюм да сен!
Джаным да сен, тиним да сен!
Кечем да сен, кюнюм да сен!
Насыблыма мен: «Сен!» — десем.

Сюе-сюе къыз сыйынгы
Джетн кёкге кёлтюрейим.
Хурла кёлден, терк сыйырыб,
Алтын къочхар келтирейим.

Джан дарманнга джюрюютюлген
Турналаны татыраны;
Кёргюнчюге кёргюзтюлген
Кийиклени сарасаны.

Терк джыяйым арбазынга,
Барысын да этиб кютю,
Болумума бек базаына,
Кебейтейим багъыб, кютюб.

Тебердини жень-шенлерин
Бау аллынга ёсдюрейим,
Къоркъууунгу келир джерин
Вилиб, джолун кесдирейим.

«Дууба» деген нюр терекни
Юй бачхангда битдирейим.
Таурухдагъы хур мёлекге
Днгизалыкъ этдирейим.

Къышхы кюнню бери тартыб,
Къыш чилленги джылытайым.
Джайгъы кюнню ары тюртюб,
Джай иссинги сууутайым.

Туугъан кюнюнг джетген сайын
Кёкден джулдуз тюшюрейим.
Акъ маралны эртден сайын
Саууб, сютюн ичирейим.

Джетдирейим Буракъ бла
Дун-дуняда дунялагъа.
Булут кёрмей, чууакъ бла
Кёз ачарча, сен алагъа.

Кёкню кём-кёк тазалайым,
Булутланы керн къуууб,
Айны чыммакъ джандырайым,
Тамгъаларын таза джуууб.

Джелмаузну джанын алыб,
Джарыкъ айдан къроратайым.
Эгерлени джерге салыб,
Рахатлыкъны сакълатайым.

Къазауатны шкок отун
Къобан бла джибитейим.
Сабанлагъа себилицра,
Мешхут бла чиритейим.

Алтын быргъы салдырайым,
Минги сууун келтирирге.
Кючю джетмей къалыр ючюн
Аджал сени ёлтюрюрге.

Этер ючюн мен быланы,
Башхалагъа къаратмай кёз,
Айт, шыбырда къулагъыма:
«Болсун!» — де да, сынган бир сёз.

КЪОБАН БЛА ТЕБЕРДИЧА

Кел, кёчейик сёзден ишге
Бюгюнден башлаб.
Джаудурайыкъ! Турмасын кёк
Къургъакъгъа джашнаб.

Кёрмеймисе, ким бачхасын
Ким да сабанын
Ишлейдиле, оздурмайын,
Хар ким заманын.

Бу сагъатда джаз башыды:
Апрель айы
Бачхабызны къаран къойсакъ,
Эл этер айыб.

Джангыз тургъан: Темир къазакъ,
Сен, мен — ючюбюз,
Биз аныча тёзалыргъа
Джетмез кючюбюз.

Минги Тау да тюлдю кеси,
Кёбдю тенглери
Ол Казбекни тенгсингенча,
Тенгси сен мени.

Этиллики мен айтайым,
Бир ангыла тюз:
Къобан бла Тебердича
Нек этмейбиз биз?

Джангыз-джангыз кечиниуню,
Шо, бир кьояйыкъ!
Мындан ары биз да, алача,
Бирге болайыкъ!

КИЙСЕНГ ДА ГЕБЕНЕК

Акъ гоккала тюшген
Къап-къара чепкенинг
Сен аны кийсенгди,
Мени азаб чекгеним.

Ким атханед суугъа,
Этиб джурун-джуркъа?
Ким алгъанед суудан
Салыб сынын-чыркъын?

Ол юсюнде болса,
Сен джандетни хуру.
Кёрген адам бары
Кёз алалмай турур.

Ол юсюнде болса,
Сен джерни гоккасы.
Кёзюм кёзбау кёрс,
Къозуйд мени насыб.

Ол юсюнде болса,
Сен кёкню чолпаны.
Мен бармагъан тойгъа
Кие турма аны.

Алай а билиб кьой:
Кийсенг да гебенек,
Тоз къабукъдан чепкен,
Агъач тюкден кёлек.

Таб ол заманда да,
Сюймеклик базманны
Дженигевлей турлукъду
Ол мен басхан джаны.

МЕН СЕНИ КӨРМЕСЕМ

Мен сени көрмесем,
Ариула да эрши,
Эршиле да — кьутсуз.
Мен сени көрмесем,
Миниген атым топал,
Тийген кюнюм муткуз.

Мен сени көрмесем,
Джетген биченлигим
Къаудан болад, кьуруб.
Мен сени көрмесем,
Къайгъыла джыйылыб,
Юсюме ёрге туруб...

Мен сени көрмесем,
Кюнюм джыл узуну,
Джылым а — бир ёмюр.
Мен сени көрмесем,
Заман зыраф ёте,
Къартлыкъ эртде келир.

Мен сени көрмесем,
Созулуб баралла
Джюрюрюк джолларым.
Мен сени көрмесем,
Бир тюрлю тюшелле
Тирилген санларым.

Мен сени кѣрмесем,
Кютген малым — арыкъ,
Сюрген джерим — къаран;
Мен сени кѣрмесем,
Айтхан сѣзюм — чюйре,
Этген ишим — заран.

Мен сени кѣрмесем,
Кюнюм къара кече,
Джайым — балдраджюз...
Мен сени хамаи да
Кѣрюб турур кибие,
Ий, нек этмейбиз биз?!

КЪАНАТЛА

Биз сѣлешибиз ачыкълыкъ кѣлде,
Элден шахаргъа, шахардан элге.
Узакъды, алай болгъаны ючюн,
Эшитдиреди чыбыкъны кючю:

«Болсала эди эки къанатым,
Учуб джетерге сени къатынга.
Къучакълар эдим, талпыб, джан атыб.
Сууукъ булджууда турмай тартына...» —

Деген сѣзюнгю эшитген чакъда,
Тепседи джюрек, джангызгъа барыб,
Насыблы болдум, насыблы чакълы,
Къышхы сууугъум джай джылыу алыб.

Эталлыкъ эдим аллай къанатла:
Керекдиле деб тамам къолгъа алсам.

Бу сёзлеринги эсингде сакълай,
Бери учарынга ажымсыз болсам.

Ким билсин, бери бурмай эсинги,
Алынг айланса бир башха джары,
Ол мен ишлеген къанатла сени,
Менден узайта, элтирлеми ары?!..

Сен айыб этме, сагъышлыма мен
Бушуу къоркъута,
Умут талпыта.
Учунууларым Минги Таугъа тенг,
Къайгъырыуларым —
Джанны джарсыта...

Алай болса да, суймеклик бла
Ышаныуладан ишлеб аланы.
Ийейим сеннге, кёрейим сынаб,
Умут зауукъда джюрегим джана...

КЪАЛАЙДЫ АТЫ?

Сюеме сени сейир суйюмде;
Ата баланы суйгенча да тюл,
Къызгъанч — саугъаны,
Таулу — тауланы,
Ёпке — хауаны
Суйгенча да тюл.

Сюеме сени аллай суйюмде:
Къарнаш эгечни суйгенча да тюл,
Сабий — кёгетни,
Джугъутур — бекни,
Къанатлы — кёкню
Суйгенча да тюл.

Сюеме сени керти скойюмде,
Атасы кызын скойгенча да тюл.
Ауругъан — джанны,
Чабакъ — къобанны.
Чыпчыкъ — сабанны
Сюйгенча да тюл.

Сюемен сени, ачыкъ скойюмде,
Аладан къаты, аладан татлы.
Сюйдюрген да сен,
Сюйюлген да сен.
Бу соймекликни къалай,
Къалайды аты?

СИЙРАТ КЕПЮР

Сюймекликден сыйрат кепюр
Ишлегенме, излеб файда,
Бир къулагъы Нарсанада,
Бир къулагъы Къарачайда.

Кёлтюрюрмю? Етдюрюрмю?..
Ишни табын насыб билир:
Бир беджени бёлеютдю.
Бир беджени — деменгили.

Ишленсе да сыйрат кепюр,
Оюллукуду, билеме мен.
Бош бедженин бегитмесенг...
Джан аурута, болушуб, сен...

«Беги!» — десенг, бегирикед,
Сора, юсюне бирден мине,
Бирге-бирге ётер эдик
Сюймекликни джандетине.

СЕНИ КЁРЮУ

Кёргенликге, тоялмайма
Кёргенимден,
Кёрген сайын сукъланама
Кёзлериме.

Гокка кёрген кёлге асыду,
Джанига — кыйын.
Кыйналмайын туталырма
Адам сыйын?

Сени кёрюу — кыш сууукда
Кыбыла джел.
Сени кёрюу — кюнню батмай,
Туракълауу.

Сени кёрюу — джай иссиде
Чокъуракъ кёл,
Сени кёрюу — джазы чагыб
Ийнакълауу.

Сени кёрюу — учунууну
Мийиклиги,
Сени кёрюу — кёзге насыб,
Кёлге талпы,

Сени кёрюу — джанны джанига
Кертилиги,
Сени кёрюу — терк кызына.
Терен джарсыу.

Талпыуум да, джарсыуум да
Менге кыуанч,
Учунама мен алада,
Табыб джубанч.

Къулакъ сала джюрек айтхан
Сёзлериме,
Къалгъан саным сукъланмазча
Кёзлериме,

Экибиз да къууанырча,
Эт бир мадар,
Сен «Хол!» — десенг, къаршчы турлукъ
Тюлдю къадар.

СЕН БИРГЕМЕ БОЛСАНГ

Сен биргеме болсанг,
Суу ййген къайыгъым
Джибермейди мылы.
Сен биргеме болсанг,
Исси кюнюм — салкъын.
Сууукъ кюнюм — джылы.

Сен биргеме болсанг,
Къоюб кетген джашлыкъ
Къайтыб келед, джокълаб.
Сен биргеме болсанг,
Кюн ашыгъыб тийиб,
Батмай турад, сакълаб.

Сен биргеме болсанг,
Таула белге джете,
Тенгизле тобукъдан,
Сен биргеме болсанг,
Замаи зауукъ ёте —
Къайгъырмайма джукъгъа.

Сен биргеме болсанг,
Саулукъ кюнюм джылы,
Булут кёгюм — чууакъ.
Сен биргеме болсанг,
Къаллай соруугъа да
Бераллыгъем джууаб.

Сен биргеме болсанг,
Дуня — насыб кеме,
Мен — джюрютюучюсю.
Сен биргеме болсанг,
Джанкъылыч джарыкъгъа
Бёленед джерни юсю.

БИЛАЛЛЫКЪ ТЮЛ ЭДИМ

Сени танымай тургъан джылларым!..
Бир джаны бла кюсейме аланы
Ёкюнюу да джокъ, талпыныу да джокъ,
Сант ёмюрюмде тынгылы джаным.

Сюйсем ишлеем, суйсем солуем,
Джюрегим меннге бой салгъан заман!
Мен билген бла, хар нем толуюд —
Дуня зауугъун кёреем тамам...

Энди, джюрегим ишлейди санга,
Тиймей эсе да ачыкъ хайыры.
— Къайсын аласа? — деселе анга
— Сени! — дерикди, менден айырыб.

Алай болса да, кертисин айтсам,
Кырдык джабханды къауданны юсюн,
Биз танышмасакъ, билаллыкъ тюлем
Мен суймекликни бу сейир кючюн.

САУГЪА

Алдым мен саугъаны,
Бек тыйыншлы кёрдюм.
Сени сыйлы кьолунг
Аны меннге берди.

Алтын тау берсе да
Башха биреу манга,
Аллай бир силкиниб
Кьууанмазем анга.

Темирчиге — чёгюч,
Дырынчыгъа — сенек.
Меннге — джазыучугъа —
Къалам эди керек.

Тюрленгенди халым
Сен муну бергенли,
Айт дей эсенг, айтайым
Кёлюме келгенни:

Сёзюме тюшюне
Менге кьулакъ тигиб:
«Болсун!» — дегениме
Джазыу: «Амин!» — десни.

Мылы джелни ызындан
Джангур келген кибик,
Муну берген насыб
Кесинги да берсин!

ДЕЙМЕ

- Къайда туугъанса? — деселе меннге:
- Тюз Минги Тауну тюбюнде! — дейме.
- Къачан туугъанса? — деселе меннге:
- Сени таныган кюнюмде! — дейме.

- Къайры бараса? — деселе меннге:
- Суймеклик сюрген жарыма! — дейме.
- Кел, бизни къатыш! — деселе меннге:
- Суймеклик ийсе, барырма! — дейме.

- Къайда тураса? — деселе меннге:
- Къайнай тургъанны ичинде! — дейме.
- Къалай чыдайса? — деселе меннге:
- Суймеклигим кюнчюнде! — дейме.

- Кимди суйгенинг? — деселе меннге:
- Суйгеним мени суймейди! — дейме.
- Неди себеби? — деселе меннге:
- Суйгени сюе билмейди! — дейме.

- Нек юретмейсе? — деселе меннге:
- Юретгеними алмайды! — дейме.
- Нек тохтамайса? — деселе меннге:
- Умутум тохтаб къалмайды! — дейме.

БОЛДЖАЛ ДЖЕТГЕН БОЛМАЗ

Сени табханындан иги
Ананг бир иш этген болмаз,
Сен болмасанг, башха бир джан
Быллай чырай тѣкген болмаз.

Сени таныгъанлы къайыгъым
«Ох!» деб джерге чѣкген болмаз.

Сени амалтын мен чекгөнни
Алкъын киши чекген болмаз.

Эс умутум сени унутуб
Бир минутум кетген болмаз.
Учунама ёкюнмейме:
Заман зыраф ётген бомлаз.

Мени юсюмден киши сениге
Башхартыб джукъ чертген болмаз.
От сериюю, къазан мийик —
Асхан сууум бёркген болмаз.

Чыкъгъан урлукъ чола эсе,
Себген иги себген болмаз.
Тубан шылпы бола эсе,
Дырын къолай кебген болмаз.

Сёз кесимли туююл эсе,
Иш аллына тебген болмаз.
Бир къууанчым: барыб сениге
Мени киши сёкген болмаз.

Насыб, бизге келирге деб,
Алкын арба джекген болмаз
Джазыгу аны джекдирликди —
Амма, болджал джетген болмаз!..

Чамла

ДЖУКЪУ

- Джукъу, къайдан келесе?
 - Джигербекден.
 - Энди къайры бараса?
 - Эринчекге.
 - Ызынга келликмисе?
 - Огъай, энди...
 - Неди муну себеби?
 - «Кет!» дегенди
 - Эринчек къоймаса уа?
 - Баш урлукъду,
- Мени къатыш заманын
Ашырлыкды.

КЪАЙГЪЫ

- Къайгъы, къайры бараса?
- Къайгъы излегеннге.
- «Бошамайма!» — де да къой.
- Алай деген нед?

— Тубесенг да басылма,
Джолукъ ёретин.
— Толтурмасам джарамаз,
Атамы адетин.

КЪАЙЫН АНАНЫ САГЪЫШЛАРЫ

— Тырнакъларын ёсдюрмеген,
Чачын къысха кесдирмеген,
Къаш-башларын джюлюмеген,
Сатыулагъа джюрюмеген,
Уууртларын боямагъан,
Къол джумушун аямагъан,
«Юйюм» деген, «эрим», деген
«Айыб этер элим», деген.
Къайын алсанг келинлерча,
«Келин», — десем, «Анам», — дерча,
Аллай бир келиним болса...
Къызчыкъ табса, джашчыкъ табса,
Ол табханны мен да бакъсам,
Мен суйгенча алай болса,
Туудукъларым талай болса,
Къонакъ келсе, къонакъ кетсе,
Келин анга хурмет этсе,
Къарыуламай: «Артыкъ, кем!» — деб,
Сыйлай билсе: «Джууукъ-тенг», деб,
Джашаууму таусам да,
Бу дуниядан ауушсам да,
Аллай келин юйде къалса...

ДЖУМДУРУКЪ

Кетиб баргъанны
Ызындан джетдим.
Бир сынайым деб,
Самаркъау этдим:

— Насыбынг барды,
Акылынг джокъду.
Иги джаш! — дедим.
Ол терк тюрленди,
Бети кёгерди,
Бурну кенгерди.

Тюрсюнюн джаратмай:
— Ойнаб айтаем, —
Дедим джуудуруб.
Олсагъат мени
Къулакъ джаныма
Тийди джумдурукъ.

КЪЫШЧЫКЪ

Мартны аягъында
Келди бир къышчыкъ.
Биченсизлени
Тынгсысыз этди.
Кюн шаушалгъанлай,
Болду да тыншчыкъ,
Апрель таба
Думп болуб кетди.

НЕНЧА АДАМ БАРДЫ?

- Сизни элигизде ненча адам барды?
 - Бир минг эки джюз.
 - Бир минг эки джюз он, — дейди совет,
 - Ол тюз айтады, мен да алдамайма,
 - Къайсыгъызсыз тюз?
 - Кергилик ючюн:
- Ёлгенге, саугъа да къошулмайла
Он чакълы ичкичи.

БИЗНИ ЗАМАНДА

Танг кенг болгъанлыкъгъа,
Эринедиле
Джалкъаула къобаргъа.
Ашхам болгъанлыкъгъа,

Тауукъла къонаргъа.
Джассы болгъанлыкъгъа,
Унамайдыла
Сабийле джукъларгъа.
Улху алмасала
Кюрешмейдиле
Екюлле джакъларгъа.

КЪОЙ НЕДЕН ЮРКДЮ?

Къой къалкъыды да,
Уяныб юркдю.
Аны эслеб къойчу
Нёгерии тюртдю

— Ол неден юркдю? —
Деди къарт джашха.
Сёз алалмады
«Къайдамдан» башха.

Сора къарт кесн
Джууаб теждеди:
— Бёрю кёргенди
Тюшюнде, — деди.

ВЕРСЕНГ ДА БОШУНА

— Атынгы багъасы?..

— Аууз мардам багъа:

АлаMAT барады

Вир атлыкъ арбагъа

Минерге уа къанат,

Чабханы, джортханы.

Сюйсенг къач, сюйсенг сюр —

Ваджарлыкъды ол аны.

— Нёгер бла джегиб

Кёргенмисе ачыкъ?

— Эки атларыкъ тюлдю:

Тарт да кес!.. Ур да джыкъ!

— Алай эсе, тенгим!

Версенг да бошуна,

Элталлыкъ тюйюлме

Мен муну къошума.

Нёгерге келише

Этмей эсе ишин,

Аллай джанны махтаб

Кюрешмесин киши.

ТЕНГИНГ ТИЛЧИ БОЛСА

Тенгинг тилчи болса,

Джюрек айры болур:

Джюрек айры болса,

Арты къайгъы болур;

Арты къайгъы болса,
Джетген оноу этер,
Джетген оноу этсе,
Сыйынг кери кетер;

Сыйынг кери кетсе,
Къайтыб келмез бери;
Иш алайгъа джетсе:
Мамукъ отдан керил..

БЕТИНДЕН КЕТМЕЙДИ

Эзеу болуб бирден
Коньяк «балачыкъла».
Атдыла кёпюрден
Баталны балчыкъгъа.

Тамам бек боялды
Бети, башы, юсю.
Бираз джатыб къалды,
Тюз сыртындан тюшюб...

Юсюн тазалады,
Джуууб, къырыб, ышыб.
Бетинден кетмеди,
Къалды алай джабышыб...

МИНА

«Мина!» — дединг да сескеклендирдинг,
Таб къазауатха киргенча болдум.

— Ким атагъанды сеннге былай? — деб,
Билирге сыйюб осмакълаб сордум.

Не ючюн десенг, ушайд адамны
Аты кесине, кеси да атына.
Алма терекден кетмейди кери,
Тартады затны заты затына...

«Мина» чинг алгъа Амина болуб,
Тюшген эсе да биринчи «А» — сы:
Алай болмайын «Аминат» болуб,
Арты, аллы кетиб, санга ортасы

Джетген эсе да, ким билсин аны,
Къалай да болсун, тюрленгенд атынг.
Не «Минат» болуб, учундан джонуб
Къысхартыб къойгъан болурламы артын?..

Бу сагъышладан эсириб эсим,
Энчи сынадым кесинги кесим:
Душман дау табмаз чырт бир затынга,
Сюйдюм кесинги къоркъмай атынгдан.
Кетер джолума кетиб къалалмай,
Булджуй турама сени къатынгда.

АЛЛЫ ТЕРСЕЙСЕ ДА

Джаш сѐлешмей озду,
Къыз ѳрге турмады.
Сора былай сорду
Къайтыб келиб анга:
— Кюнюнг ашхы болсун,
О джерге табышхан!
Нек ѳрге турмайса,
Не болгъанды санга?

— Ашхылыкь кёр! Сау бол!
Ауузуу кьабышхан, —
Дей орнундан турду
Джунчуй, тюз кертиси.
Сыйлы тубешнуию
Аллы терсейсе да,
Артын тюзетдиле
Бирлешиб экиси.

* * *

Сен бетинги меннге айланган
Джанын джууб,
Кьалгьанына суу тийирмей
Кьойгьаненг.
Андан сора, не эсе да
Сенден сууб,
Кюнашхы да бермез кибик
Болгьанем.
«Сенден ариу джокьду» — дейле
Кёрген-кёрген.
Ийнанмайма бирини да
Сёзюне.
Сен эсенг да, Кюнию орлуна
Джарыкь берген,
Ол тюрсюнюнг кёрюнед да
Кёзюме.

ОЮЛУБ КЪАЛЫР...

Отчетда келди бир накладной:
«Ал!» — деб, келтирген бермейди чырт бой.
Не числосу джокь, не номери джокь.
Керекли затдан бир деб бири джокь.

«Бер!» — деб буйрукъ джокъ. «Алдым!» —
деб къол джокъ.

Бу «документге» джюрюрге джол джокъ.
Мында болгъаны — джап-джангыз: «Бердим!»...
Къуру : «Бердимни!» — орунсуз кёрдюм.

Нёгерлерине бу хапар берсин:
«Берсин» да келсин! «Алдым» да келсин:
Къыш хуна ишлесек, бузаланы салыб,
Кюн джылыниганлай, оюлуб къалыр...

ТЫЛМАЧ

Китаб бла мени
Арабызда тылмач,
Тёгерек мияла,
Тылмачым болмаса,
Сёлешдиралмайма,
Турама къыйнала.

Бар эди бир заман!
Кеси бир кесиме
Тёгюученед ичин.
Энди тил тутханы:
Ол кёзююм менден
Узайгъаны ючюн.

УЛЛУ КЪАЗАНДА

Сен уллу къазанда
Къайнагъан болмазса,
Гитче чоюнчукъда
Биширген болурла.
Бир джанынг эзиреб,
Бир джанынг гыртчылай:
«Боллукъду, боллукъ!» — деб
Тюшюрген болурла.

КЮНАШХЫ

Мен «кюнашхы» бердим,
Сен ёрге турмадың.
Ким да билгенича
Бирер иш тындырдыкъ.

Сен турмагъанлыкъгъа,
Мен сыйсыз болмадым,
Ийнви, адетни уа
Белинден сындырдыкъ...

ЭШЕКЛЕ

Бир эшекни атла бла
Салдыла чарсха.
Атла джетиб, овуб кетиб,
Къалды ол артха.

Сора, ант этиб, кёзюу къарай
Джерге эм кёнге,
Еч бердиле, махтау салыб,
Чабхан эшекге.

— Нек къалдыла, нек алмалла
Атла ёчию десенг —
Анга джууаб: «Саугъа берген —
Башха бир эшек».

ТАТЛЫ БЛА АЧЫ

— Бир затым барды да,
Аллы балдан татлы,
Арты туздан ачы.
Бил! Билалмай эсенг,
Эл бер да, тынгыла.
Мен айтайым ачыкъ.

Бек кѣб сагыш этдим,
Хар къалайгъа джетдим.
Билалмайма, тюзю,
Озса да савга озсун.
Айт сен ол затынгы.
Вердим Сары Тюзюю.

— Да, Сары Тюзюю да,
Игилиги бери,
Аманлыгъы кери,
Ол да неди десенг:
Джаш кѣзююм бла
Къарт заманым мени.

Оюмла

МЕН ДЖАШАЙМА

Мен джашайма сен барса да
Дуняда,
Сен болмасанг, мен да боллукъ
Тюйюлме.
Сюймекликни зауугъундан
Къыйнала,
Излери кме, табылмаз деб
Тюнгюлмей.

АХРАТ БЛА ДУНИЯ

Ахрат бла дуня,
Экиси да къыйнаб.
Мени сагъышларым.
Чачылыб алагъа.
Етеле кюнлерим,
Кесинг алай ийнан,
Кюл бола да, суууй,
Гюл бола да, чагъа.

ОНГСУНУБ ТУРДУМ

Ачыкъ джарама
Сев тузну къуйдунг.
Мен къуйгъанынгы
Онгсунуб турдум.
Бителмей турса
Бу джара менде,
Бошалмай турса
Сени да тузунг,
Къуйдуруп эдим
Хаман да сениге,
Сюйгенден сюйюб,
Къызгъандан къызыб.

ОНГСУЗ, НЕ ДЖАРЛЫ

Бери къайтса да, ары барса да,
Артындан сууукъ, аллындан боран.
Табын этсе да, тюзюн айтса да,
Сан этмейд аны алай хазна адам.

Сууукъду юсю,
Тоймайды къарны...
— Ол ким боллукъду? —
— Онгсуз не джарлы...

ИШНИ ТАБЫ КЕЛДИ ЭСЕ

Ишни табы келди эсе,
Таукелликни чакъыр тенгнге.
Хар къуру да бериб турмаз,
Къабыргъасын кийик сениге.

ЭСКЕР

Сен джыланны тешигине
Къолунгу салдынг.
Джылан урду... Уу джайылды...
Ауруб, сау къалдынг.

Елтюрге деб излейсе,
Энди сен аны.
Эскер сенден башланганын
Аллы хатаны.

СЕНИ КЮТЮ ЭТАЛСАМ

Насыб, сени излейме,
Сен а менден бугъуна.
Тюбешмейин къалсакъ да,
Самамайса джугъунга.

Тюбесенг да — гинасуу,
Къачан къояр, учар къуш.
Сени кютю эталсам,
Боллукъ эди халым тынч.

СЕН БЛА МЕН

Сен акъгъа къара деб ийгенсе да,
Энди акъды дерге къыйынды сеннге.
Даулашхавланы барын да дженге,
Инандырырынг веледи анга.

СЕЙИР ИШ

Джугъутурну мюйюзюн да,
Къулагъын да,
Туягъын да бир окъ бла
Урду уучу.

Сора кийик аны аллына

«Топ» — деб тюшдю.

Чынгылладан бир тенгереб,

Бир да учуб.

ТАБАЛМАДЫМ СЕНДЕ СЕНИ

Тансыкъ болуб, чыдаялмай

Талпыу эмиб,

Ийнакъладым бетден бетге

Ачыкъ кёрюб.

Кёргенликге табалмадым

Тансыкълыгъым зыраф болду

Сенде сени.

Энди мени.

АЛЛЫҢ ВУРСА

Сен орнунгдан нек чыгъаса.

Тургъан джеринг чегинг-эсе?

Фахму кеси джукъ да тюлдю.

Акъыл бла бегимесе.

Акъыл да бир суусуз тирмен

Насыб джууукъ келмей турса.

Джарлы да бай, аман да иги,

Ол адамгъа аллын бурса...

ИНЧИК БЛА БУУУН

Мен ичигими сындыргъанымда

Сен бууунуму байладынг:

«Заманым кетди. Этерими этдим,

Борчдан чыкъдым» — деб ойладынг.

ЧЫНГ АРИУ БЛА ЧЫНГ ИГИ

- Джавлада чынг ариу? —
- Кесниг суйген адам.
- Джоллада чынг иги? —
- Сени анга элтирик джол.

ТАРТЫНЫУ

Къызчыкъ, сени суйюб къалдым
Таныргъа,
Сезимимде туууб исси
Талпыныу.
Болалмадым кескин хапар
Алыргъа,
Таукеллики джукълатды да
Тартыныу.

САГЪЫРАКЪ ДЖЮРЮ

Келе тебресенг, биргенге къууанч
Ала келесе.
Кете тебресенг, авдан меннге да
Къоя кетесе.
Нюр джана тургъан! Сагъыракъ джюрю,
Суу къуймасынла,
Терслигинг олду: къалгъан къызлагъа
Кёлекге этесе!

СУУЛА, КЪАЙРЫ БАРАСЫЗ?

- Суула, къайры барасыз?
- Узакъ тенгизлеге.
- Бизни да ала барыгъыз,
- Билемисиз джюзе?

— Джюзе билмегенликге,
Төнгизде юренирбиз.
— Сора сиз хазыр тюлсюз,
Виз энтда келирбиз!

СЕДИРЕТМЕ

Сансыз этме саулукъну да,
Сыйны да.
Экиси да бирер ишни
Къыйыны.
Сый амалтын саулугъунгу
Атсанг да,
Саулукъ ючюн седиретме
Сыйынгы!

АКЪЫЛ БАЗМАНДА

Чабышдыкъ — оздум.
Тартышдыкъ — алдым.
Тюйюшдюк — тюйдюм.
Тутушдукъ — джыкъдым.
Акъыл базманда
Дженгишгеникде,
Барысындан да
Мийикге чыкъдым.

ЧАЧ

Къалай арнуса,
Арну къыз бла
Вирге джашасанг,
Эшилиб!..
Джукъ да тюйюлсе
Къуру кесниг а,
Алынсанг берн
Кесниб!..

ТУБАН БЛА ЧУУАКЪ

Тубан бла чууакъ
Бир-бирине къаршчы.
Тюшюндюрюр ючюн
Этейим бир джууаб:
Чууакъдан къарасанг,
Тубан кёрюнеди,
Тубандан къарасанг,
Эсленмейди чууакъ.

ЮРЕН

Заманынгы бош иймезге
Замандан юрен!
Аз затынгы кёб этерге
Сабандан юрен!
Иш юсюнде джукъламазгъа
Къобандан юрен.
Къарангыда аджашмазгъа
Лобандан юрен.

САРЫСМАКЪ

Сарысмакъны ашаргъа деб
Тебресенг,
Алгъы бурун нёгеринге
Тедже сен.
Джалынсанг да анга ашатмай
Ашама,
Ишленмеген халисизге
Ушама.

ЭКИ

Минги Тауну эки башы,
Эки аузу кьаманы да.
Эгиз джулдуз — эки джулдуз,
Билесе сен аланы да.

Ай бла Кюн — ала да эки.
Сен а джангыз — мен да алай,
Биз да экеулен болсакъ дейем,
Ол оноуну табха санай.

АКЪЫЛЛЫ АДАМГЪА КЪАЛАЙ КЪЫЙЫНДЫ

Акъыллы адамгъа къалай къыйынды,
Гитче къуллукъда олтура эсе.
Кесинден хузум тамадасыны
Терс буйрукъларын толтура эсе.

ДЖАРАШЫУ

Мал семирсе да, кюн джылынса да,
Кёл къууанса да — бары асыу.
Семизлик — къойгъа, нссияк — джайгъа,
Джарыкълыкъ — тойгъа джарашыу.

КЪОШАСА КЪАРЫУ

Бетлешген сайын — ариудан ариу.
Сынагъан сайын — игиден иги.
Сюймеклигиме къошаса къарыу,
Ауурдан ауур этсенг да джюгюн.

ШОХ ЭСЕЛЕ

Шох эселе шохунг бла
Тушманынг,
Керек тюлдю аллай шохха
Ышаныу.

ЭКИ ЗАТ

Окъууда барды эки зат:
Билиу бла билдириу.
Сюймекликде да алайды,
Сюйюу бла сюйдюрюу!

КЕСИ БИЛСИН ИГИ

Юретген адамны
Алгъын этериги:
Юретир затларын
Кеси билсин иги.

ТУТАЛА ЭСЕ

Эшекле бла джыйылгъанлыкъгъа,
Тутала эсе ариу халисин,
Намысы юсюнде, махтауу ишинде,
Ол — д:канны асылы, ол джанны игиси.

АКЪ БЛА КЪАРА

Акъ мурат этди, къараны къысдаб,
Орнун алыргъа.
Къара кюрешди, аны къоймайын,
Кеси къалыргъа.

— Экигизге да бирча болсун! — деб
Чал кирди арагъа.
Акъ хорларыкъды... Чал акъ джанлыды,
Джауду къарагъа.

ЭСКИ КАЛЕНДАРЬ

— Тил джаусуз болдум юрете-юрете,
«Ишлен дуниягъа»... «Иги бол!» — эте.
Айтханым бары селеке санга, —
Деб туудугъун тебеди амма.

Сабийни анасы тынгылай туруб:
«Ол сен айтханнга къарамаз!» — деди, —
Не ючюн десенг, эски календарь
Джангы заманнга джарамаз!» — деди.

ХАТА

Эте тургъанлыкъгъа
Сабийлери хата:
«Къой!» дей билмейдиле
Бир къауум ана-ата.

ДЖЮРЕК ВЛА САГЪЫШ

Сир сагъышым, тубан шылпы
Этгенча,
Сакъ джюрегим, джибий тургъан
Шекерча,
Джигил шылпы къоша-къоша
Джауады,
Джизги джюрек эрий-эрий
Варады.

АМАН БЛА ИГИ

Къалай иги болду:
Сау джазгъа чыкъдыкъ!
Сау къачха джетдик!
Къалай аман болду:
Санау джылланы
Бирин тас этдик!

НАСЫБСЫЗ КИШИ

Насыбсыз киши аман къатыннга
Эр болур.
Анга эр болгъанлай, иги тенгледен
Кенг болур.
Аланы орнуна аманла бла
Тенг болур.
Чынг ахырында бар адамлыгъы
Кем болур.

ДУНИЯ ДЕГЕН

Дуния деген джалгъанды,
Солтан пачадан да къалгъанды.
Сенден менден да къаллыкъды,
Ол алай эте барлыкъды.

БУСАГЪАТДА

Бусагъатда Къарачайда,
Хорлагъанды намыс къатылыкъ
Намыс къытлыкъ къорамайын,
Боладырмы насыб тыкълыкъ?

КЕМГЕ САНА

Акъылынг кѣб болгъанлыкъгъа,
Билмей эсенг хайырлана,
Болумлула болгъан джерде
Сен кесинги кемге сана.

ИГИ КИНО

«Аман кино»... «Иги кино» — дейдиле.
Боламыды киноланы аманы?
Сен киногъа къарай тургъан заманда,
Къатынгда эсе, багъалатхан адамынг.

АНА

Ананг саулукъда сенден бай джокъду,
Бек насыблыгъа кесинги сана.
Къачан, къалайда, къалай ълсе да,
Джашлай, татлылай ъледи ана!..

СЮРМЕГЕНЛИГИНЕ

Сюрмегенлигине
Белом башчы бачха,
Огороту битмей,
Къаллыкъ тюлдо къачха.

БАКЪМАСАНГ

Бакъмасанг малда да
Табылмаз семирген.
Къызмаса темир да,
Джабышмаз темирге.

КЕСИ БИЛЕДИ

Къачхан: «Аллах!» — деб къачады,
Сюрген да: «Аллах!» — деб сюреди.
Къайсысына къалай этерин,
Бир аллах кеси биледи.

ДЖОКЪ ЭСЕ ТИЛ

Джазгъан адам! Сен бу затны
Тикирал бил!
Джазгъанларынг джансыздыла,
Джокъ эсе тил!

ТЮШ ВЛА ДУНИЯ

Дуня кеси бир сейир тюш.
Ташады иши.
Тюш деген а-ол дуняда
Тюшню да тюшю.

КЪАРАЧАЙНЫ КЪАДАУ ТАШЫНА

Кеб болса да Къарачайны
Ташлары.
Сынгар, бирди кекден тюшген
Ташы аны.

ДЖЕНГИГЕН ЭДИ

Биреу бууну кёзю бла
Кёрген эди.
Сюймегени: «Кёрмегенсе!» —
Деген эди.
Даулашдыла: Деген — джакълы,
Кёрген — джакъсыз.
Джагъы болгъан — болмагъанны
Дженгиген эди.

АЧ ДЖЫЛ

Келин келгенди... Хычын этерге
Гардош арталла.
Бирин табакъгъа, бирин тамакъгъа
Къызыу аталла.

АТАНГ КИМДИ?

— Атанг кимди? — деб сорсанг къадыргъа,
— Анам байталды, — деб джууаб берир.
— Анангы къой да атангы айт, — десенг,
Табанлар, къабар, сени джек кёрюр.

ЭЧКИ СЮРЮУДЕ

Эчки сюрюуде къыйынды къойгъа,
Къартха да алайды джашланы ичинде.
Тенгин табхандан иги зат къайда?
Аз, кёб айтсанг да дуняяны юсюнде

КЕЧАЛЛЫКЪ ТЮЛМЕ

Кем къойгъанынгы джетишдирейим,
Орнуна толсун!
Оздургъанынгы кечаллыкъ тюлме,
Эсингде болсун!

СЕН ДЖАНА ТУРГЪАН ДЖАРЫКЪ ОТ

Сен джана тургъан джарыкъ от
Мен — учуб келген гёбелек.
Джанынг джаныма джан аурутмаса.
Джаныб къаллыкъма тюбелек.

ДЖЕР ДА КЪУУАНЫБ

Дунияны юсюнде джанланы ичинде,
Чынг ариулары бири — сен.
Джер да къууаныб силкине болур,
Сен аны юсюнде джюрюсенг.

ЧЫНГ АМАН ЗАТ

Къайыкъ да минеди кемеге,
Кеме да минеди къайыкъгъа.
Бизни заманы чынг аман заты,
Айыб дей билмейле айыбха.

АНА ГАРДОШ

Тас болсанг да, джокъ болмадынг, ёлмединг,
Балаланы ачулары кёрмединг.
Ашау болдунг, джашау болдунг алагъа,
Къалай игид алай этген балагъа!

ЭРШИ КЪАТЫННЫ КЪЫЗЫ

Ушай эсе анасына,
Эрши къатынны къызы,
Джокъду мадар: тюшед къумгъа
Басхан аякъны ызы.

КИРЛИ КЪАТЫННЫ КЪЫЗЫ

Ушай эсе анасына
Кирли къатынны къызы,
Барды мадар таб этерге,
Хумпу кийимни бузуб.

БАШ БАРМАКЪ

Баш бармакъ да бармакъланы бириди,
Хоншулугъу джокъ эсе да алагъа.
Ол да сермеб бир джанындан тутады,
Бир зат тюшсе ала бла арагъа.

САКЪЛАЙЫКЪ ТИЛНИ

Халкъ уллу эсе да, халкъ гитче эсе да,
Бар эсе да энчи сѣлешген тили,
Сакълайбыз тилин, тили джокъ эсе,
Кеси да болмай къаллыгъын билиб.

ДЖЕНГИЛ БЛА ТЕЛИ

Дженгиллигин кеси билгенлигине,
Ол адамгъа «дженгилд» дерге боллукъду.
Телилигин кеси билала эсе,
Анга чыртда «тели» дерге джарамаз.

КЕТМЕСИНЛЕ ТЫШЫНА

Этген отунг урмай эсе тюбюнден,
Къайнамазын, бишмезин да эскер сен,
Эслеб джандыр оюм эте, ышыра,
Къызыу, джылыу кетмесинле тышына.

КЪАМА

Биреуге сугъаргъа
Тебресенг къаманы,
Чынг алгъын къарнынга
Тиреб кѳр сен аны.

КЕМ БОЛМАЗ КИБИК

Къолумдан келиб джулдуз этсем да,
Этерем джарыкъ урурлай андан.
Артыкъ болмаса кем болмаз кибик,
Темир Къазакъдан веда Чолпандан.

КЮН АЙГЪА КЕРЕК ТЮЛ ЭСЕ...

Кечени кюню Ай эсе,
Кюндюзюню кюню Кюн эсе.
Ай Кюннге керек туююлдю,
Кюн Айгъа керек тюл эсе.

БИРЧА БОЛМАЙДЫ

Акылыгыгъа айтханынг:
Унну гюрбеге къуйгъанча.
Акылысызгъа айтханынг:
Сууну сюзгючде тыйгъанча.

АТ БЛА СЕЗ

Ат не къадар джюрюк эсе,
Ол къадар багъа.
Сез не къадар керти эсе,
Ол къадар сыйлы.

КЪОНАКЪ БЛА ДЖАЛКЪАУ

Къонакъ, келе билгенича,
Кете да билсе.
Джалкъау айта билгенича,
Эте да билсе.

УНУТМАЙЫН ТУРАЛСА

Ол мийикде кълалыну
Табаллыкъед амалын:
Унутмай тургъан болса,
Алашада заманын.

ЕЛЮМДЕН АМАН-СЫЙСЫЗЛЫКЪ

— Къартлыкъ да туююлдю махтаулу,
Елюмден аман бармыд джукъ?
— Кёзге кёргюзсенг джашауну, —
Елюмден аман — сыйсызлыкъ!

ДЫРЫН ДЖАТАДЫ

Алкъын дырында — акъмакыны акылы.
Джылыймай къаллыкъ болур ахыры.
Дырын джатады — джокъду сюелген,
Не бир гапына, неда бир гебен.

БИЛЕДИ КЕСИ

Тенгими игиси: чемерди къолу.
Акылы терен, тенглиги толу.
Алай а аны джангыз бир терси:
Аллай болгъанын биледи кеси.

ДЖАРЫКЪГЪАДЫ БАРЛЫГЪЫМ

Бююн меннге къарангы
Болгъанлыкъгъа,
Кёре эсем тамбла кюнню
Джарыгъын,

Аслам палах кёб тыйгыч
Салгъанлыкыгъа,
Къарангыдан джарыкыгъады
Барлыгъым.

МЕН СЮЕ ЭСЕМ

Мен сюе эсем — ол арыу.
Джарата эсем — ол иги.
Эрши эсе да тюрсюню
Толу эсе да кемлиги.

БЕК КЪУУАННЫКЪ ЭДИМ

Оюм тенгизинде
Тутхан чабакъларым
Къармакысыз, къайыкысыз,
Бек къууанныкъ эдим,
Баргъан джеригизде
Турсагъыз айыбсыз.

КЪЫЙЫНДЫЛА

Эминаны ёлтюрсенинден эсе —
Аурутханы.
Сюймекликни сюдюрсенинден эсе, —
Унутханы...

* * *

Эки суйген бириксе,
Суу да алагъа бал болур.
Эки чёрчек ёчюксе,
Эл да алагъа тар болур.

СЕН СЮЙЮБ ЫШАРГЪАНЧА

Кюн таякьны тюбю кюнде,
Башы джерде.
Аны бла нюр энеди,
Кюнден джерге.
Узунуча джашнай тургъан
Бу сейир джол.
Сен суйюнюб ышаргъаннга
Ушайды ол.

СЕН ЧЫКЪГЪАНЫНГДА

Сен чыкъгъанынга
Юйден эшикге,
Мутхуз болдула
Джулдузла кёкде.
Акъ толгъан Ай да
Бир тюрлю ауангы.
Джер да джарыды,
Кергенча тангы.
Сен киргенинге
Эшикден юйге,
Джарыкъ джандыла
Джулдуз сюрюуле,
Ай биягъындай
Чыммакъ агъарды,
Джер Ай джарыкъгъа
Бёлениб кьалды.

БАШХАНЫ АЛСАМ

Шайымы ичдим шекерсиз.
Бастамы ашадым джау салмай.
Шекерсиз шайча, джаусуз бастача, —
Башханы алсам сени алмай.

КЪЫШ КЮНЮНГ БОЛАЙЫМ

Джанынга джарайым,
Сюйюб, талшыныб.
Къыш кюнюнг болайым,
Джай а — салкъынынг...

БИР ТОЛУ МАГЪАНА

Айтханынг эсимде,
Тюрсюнюнг кёзюмде.
Бир толу магъана,
Сени хар сезюнгде.

ОЛДУ ТЕРСЛИГИ

Тюбеген сайын сынаб къарайма,
Ариудан ариу.
Селешген сайын къызыб барама,
Игиден иги.
Кермей тезерге, къызмай къалыргъа,
Табмайма къарыу.
Къыйналгъанымы аныгламайды,
Олду терслиги.

СЕН БАР ДЖЕРДЕ

Ай кечени джарыкъ этер,
Кюндюз эталмаз.
Джюз джулдузну джарыгъы да,
Айгъа джеталмаз.

Кюн тийсе уа кёрюнмейле,
Джулдузла неда Ай.
Сен бар джерде боладыла
Тенглеринг да алай.

АНГЫЛА

Табиғатны буйрукъларын
Джашыра,
Бир ечсе сен боятыргъа,
Джюльорге.
Нек болмайды джайны, кюзю
Ашыра,
Къачиы, къышыны келликлерин
Билирге.
Алысыннга кырдыкды деб
Эришме,
Къауданны да ханс этерге
Кюрешме.
Заман ийме бояулагъа
Джангыра,
Джайны ызындан джай келмезин
Ангыла.

* * *

Бери тебресенг — сылтау тул-тубан,
Бери тебресенг — босагъа мийик.
Сакълайма сени — учунады джан,
Къанатлы джазны сакълагъан кибик.

БИР БОЛУБ ВИЗГЕ

Сен дупия джандет, мен — термилген джан.
Джаным джандетде, тѣнгегим-тюзде.
Аны бери ийме! Муну ары чакъыр!
Менден да къайтыр... Бир болуш бизге!..

ОЛДУ СЕНДЕН ТИЛЕРИМ

Сѣзню иссисин суугъун да,
Излемейди джюрегим

Айта эсенг, джылысын айт, —
Олду сенден тилерим.

ДЖОЛЛА

Аз туююдюле дуняда джолла,
Джюрюй билмесенг, бары да ала
Тирелликдиле чынгылгъа, раннга.
Иерикдиле чарсха, тубаннга.
Тон-толудула таулада джолла,
Сен джюрюй билсенг, болушуб ала,
Элтирикдиле барыр джеринге,
Джууукъ да, таб да, тынч да кёрюне.

АМАНЫ ИГИ, ИГИСИ АЛАМАТ

Адамны суюсенг алай суй,
Акъылынг алай бёлюнсюн,
Аманы — иги, игиси — алакат,
Кёзюнге алай кёрюнсюн.

КЮН ТАЯКЪЛА ТИЙГЕНЛИКГЕ

Кюн таякъла тийгенликге,
Булутланы арасындап,
Къуру да алай турурла деб,
Ышаныргъа болурму адам?

Кюн таякъла тийгенликге,
Бир зат барды сагъышымда:
Джамчым да турсун къатымда,
Бёркюм да болсун башымда.

ОЛ ТӨРТЮСЮ

Ай бла Кюн, сора сени эки
Кёзюнг.
Джер джюзюне джарыкъ берген
Ол төртюсю.
Бу кезлени суймеклигин табхан
Джаннга,
Ай да, Кюн да керек тюл эд,
Тюз кертиси.

КЪОВАН

Нек къобханса!.. Басыл!.. Шаушал!..
Тазалан!..
Ариу бетинг кюн кюзюде
Сюзюле.
Сен онгунга къайтханлай а
Къайтхайед,
Терсине баргъан бары
Тюзюне.

МЕН САУ ЭСЕМ

Мен сау эсем,
Сени амалтын джашайма,
Ауруй эсем,
Сенсе джарар дарманым.
Бир саусузгъа,
Бир да саугъа ушайма.
Ёкюнмейме,
Алайды да амалым.
Ёкюнмейме,
алайды да амалым,
Айтханымча,
Мен ауругъан сен — дарман.

Бир-бирине
Тюбетмесек аланы,
Ийнан, меннге
Чюйре болур, сеннге — аман.

ДЖОЛЧУКЪ

Сен онг джанымда,
Мен сол джанынгада,
Ортада — джолчукъ.
Кетиб барабыз —
Тенгиз тобукъдан
Терен хансада — чыкъ.
Сен меннге теджей,
Мен сеннге теджей,
Къургъакъ джолчукъну.
Биз келишгинчи,
Кюн тау джитиден
Джылыныб чыкъды.

КЪАЙНАТАСА, БИШИРЕСЕ

Сернек алгъын: «Чыркъ!» деб джанмай
Къабындырмаз тамызыкъны.
Ол да кеси, бир къабынмай,
Кюйдюралмаз хазна джукъну.
Сен а, джаныб къызгъанлай,
Къуугъа джилтин тюшюресе,
Бир халинги бузмагъанлай
Къайнатаса, биширесе...

КЁРГЕНИМ САЙЫН

Кёргеним сайын бир бек чанчады
Джюрегим.
Чанчханы сайын дагъыда келеди
Чанчыры.

Айыб этмесенг сенден сыңар бир
Тилегим:
Нек талпытаса, нек джарсытаса,
Алчаны!

ДЖАНЫНА КИМ ДЖАРАСА

Аллым къайры буруласа,
Ары туююл.
Джолум къайры буюрса,
Ары барайым.

Кёзюм кимге къараса,
Аны туююл,
Джаныма ким джараса,
Аны алайым.

ОЗАРГЪА СЮЕМЕ

Мен джукълай эсем,
Башхасы джокъду
Джарыкъ, не къарангы
Мен уяу эсем,
Кече керн кетсин,
Кюндюз болсун дуния.
Мен сюре эсем,
Джетерге керекме
Узайтмай арамы.
Мен джетген эсем,
Озаргъа сюеме,
Санларымы кыйнаб...

МИЯЛАСЫ КЪАРА ЭСЕ

Кёзлюк салыб чымамкъ къаргъа
Къарай эсем,
Кёзлюгюмю мияласы къара эсе,
Акыгъа къара деб къояргъа
Боллукъма мен,
Акылымы джетген джери
Алай эсе.

АРКЪАУУ БЛА БОЮ

Иги халыладан
Согъулгъан эселе,
Аркъауу бла бою.

Боялмагъанлыкъгъа,
Сюйюб киерикме,
Боялгъанны къоюб.

КЪОРКЪ

Сабий джокъ эсе,
«Болмаз да!» деб къоркъ.
Сабий бар эсе,
«Къалмаз да!» деб къоркъ.
«Къыйынны зыраф
Этер да!» — деб къоркъ.
«Джараусуз болуб
Ёсер да!» — деб къоркъ.

ЭСКИ БОЛГЪАНЛЫКЪГЪА

Эски болгъанлыкъгъа,
Эрши болмагъанса.
Къач къалай ариуду —
Ушайса сен анга.

Гитче кюзде кибик
Дамлы табигъатынг —
Джазы, джайны кююб
Къайтыр эдим санга.

МЕН СЮЕ ЭСЕМ...

Мен сую эсем,
Суююлюрге да керекме,
Суюген суююлмей,
Суюмеклик къазан къайнамаз...

Сен суюмей эсенг,
Мени башымы тели этме,
Суюмеген джаякъ
Бал чайырны да чайнамаз!

ЭКИ ШЫША

Бир тебсиде эки шыша.
Бири-коньяк, бири-гара.
Джашау нёгер туююлдюле.
Не эсе да алкъын ала...
Ичилдиле экиси да,
Энди кесинг ойлаб къара;
Керти тенгле болгъандыла,
Багъалары да бир багъа...

МЕНИ ДА КЪЫЙНАЙСА

Келтирген джюгюнгю
Ынгычхамай кёлтюр.
Мени да къыйнайса
Алай этген чакъда.
Башлагъан ишинги
Аягына джетдир,
Адамладан бетинг
Уялмазча артда.

МЮЙЮЗЛЮ КЪОЙ

Мюйюзлю кьой, уруб, тюртюб
Тумакълыкъны,
Ашай эди, иче эди
Ол табханын.

Бир кюн а бир ууу болгъан
Къышхыр кёрдю,
Кеси къысдаб, кеси ашаб,
Кеси ёлдю.

ЗЫККЫЛ БОЛГЪАНЛЫКЪГЪА

Зыккыл болгъаялыкъгъа
Нёгеринги тону,
Ким билсин акъылы
Кимден да артыкъ болур.

АМАН КЪАРНАШ ТАБХАНЧА

Таныш кьошулса танышларыма,
Кир тюшер сууну башын джабханча
Тенг кьошулса уа, джан тенглериме,
Анам джангыдан кьарнаш табханча.

АЙТЫБ ТУРСАЛА

Иги болургъа кюреше тургъан
Адамгъа:
«Сен аманса» — деб айтыб турсала
Адамла,
Дженгдирмей кьойса, ол игилеге
Кьошулур
Дженгиллеб кьалса, ол аманлагъа
Баш урур.

СЁЛЕШСЕК СЮЗЮБ

Сагъышны да болады
Терени, сайы,
Сагъыш этиб сёлешмей,
Алабыз айыб.
Сёзледе да тубейди
Чюйреси, тюзю,
Чюйре сёз да тюз болур,
Сёлешсек сюзюб.

ГЕБЕН БЛА ИЛИПИН

Сюе эсенг кёрюрге
Боллукъ ишни игиси.
Джел джетгинчи гебен эт,
Суу келгинчи — илипин.

БОЛАДЫ БУЗУКЪ

Къыздырыб къызыл
Этмесенг, темир,
Сен суйген халгъа
Бек аз да келир.
Джюрек да алайды:
Суймесе къызыб
Суймеклик ишге
Болады бузукъ.

КЕРЕКЛИ

Ашыгъыб келгенди
Кюн сени керюрге,
Кече джукъусундан уяныб,

Сен ариулукъ бла,
Ол да джарыкъ бла
Бир сейир этгенсиз дуняны.

БЕРИ БУРАЛСАМ

Къалай игиди,
Къыйынды ансы,
Сениге термиле,
Тёзюб туралсам.
Иги да, тынч да,
Таб да боллукъед,
Сени кесиме,
Бери буралсам.

БИРГЕМЕСЕ СЕН!

Къыш келгенди чыкъырматыб
Хар затны бирден.
Мен сууукъну истемейме, —
Биргемесе сен.

ГУЗАБА ТАРТ

Кесияг джангыз чалкъы чала эсенг да,
«Кесимме!» деб чырт келтирме эсинге.
Нёгерлеринг сюрюб джетиб келгенча,
Гузаба тарт бошламайын кесинги.

ИШЕКЛИМЕ

Зат кыт болса, табылмайды багъасына.
Сен да алайса, сеничала бирен-саран.
Джюрек нюзюр этген сайын сюе-сынай,
Ишеклиме табады деб саулукъ заран.

СЕНИ КИБИК МАНГА ДЖОКЪ

Сени кибик манга — джокъ,
Мени кибик — санга джокъ.
Кесинг энчим болгъунчу,
Рахатлыкъ джаннга джокъ.

УРУНУУ БЛА СЮЙМЕКЛИК

Урунуу бла суймеклик
Бири джюрекди, бири-джан.
Аласыз татыу айырмаз,
Джашагъан адам дуниядан.

СОКЪУР ЭСЕ ДА

Суйген кез бла суйюлген джаннга къарасанг,
Сокъур эсе да сауладан артыкъ кёрюнюр.
Тюрсюню-кёзге, халиси-кёлге джараса,
Эсинг аллайгъа бир башха тюрлю бёлюнюр.

ТЫЙЫНШЛЫ КЁРДЮЛЕ

Айны кечеге, кюнню кюндюзге
Чолпанны тангнга бердиле.
Экибизни да бир — бирибизге
Алай тыйыншлы кёрдюле.

ДЖАГЪАНГА МЕЛТЕ

Джууугъунга, тенгинге да
Бургъанса джелке.
Юй бийченги бек махтайса,
Джагъанга — мелте,

КЪАНЫКЪДЫ

Къайгъыбекге тюбедим да
Дауурбийден тарыкъдым.
Андан бери ол кеси да
Меннге бютюн къаныкъды.

АНЫ ДА БОЛУР АЙТЫРЫ

Сёлешдинг эсенг, сёзюнгю
Чайнаб турма да къайтарыб,
Бер нёгеринге кёзюнюю
Аны да болур айтыры.

ЫШАН КЕСИНГЕ

Джууукъ да иги, тенг да иги
Ал аланы эсинге:
Джетген кюнде бек ышан
Барындан да кесинге.

ЭСДЕ ТУТ

Сен Къобандан толу челек алсанг да,
Тюрленди деб биллик тюлсе хазна джукъ
Алай аны къалгъан суу кесинде
Аллай бирге кем къалгъанын эсде тут.

АЙЫР АРАНГЫ

Тюшген эсе да къолунга сабы,
Биреу джитисин тутхан къаманы.
Тартыб да алма, ийиб да къойма.
Тутуб тургъанлай айыр арангы.

АДЖАЛ БЛА ДАРМАН

Бир джан бир джанны аджалы
Джашаб тургъанны шау этер.
Бир джан бир джанны дарманы,
Еле тургъанны сау этер.

БАШЛАРЫ

Насыб болса	3
-----------------------	---

МАГЪАНА

Магъана	4
Джангыртыу	6
Сёзле	7
Дуния	7
Кетиб барама	8
Адам	9
Онгуз бла онглу	10
Ана, таулу, заман	11
Заманны кюнлери	13
Мени борчларым	15
Кюнлерим	16
Къартла кетселе	18
Мурат барды	19
Чынг ышангылы	19
Къал аны бла	20
Къачаннга дери	20
Къама	21
Алмала	21
Аздан аз	22
Егюз бла китаб	23
Джел алыб кетди	25
Ингир	25
Къарачайлы	26
Булутла бла умутла	27
«Сен кесинг кесинги!..»	28

«Айтханынга сокъураныб...»	28
Кел, ауушунайыкъ	29
«Умутладан учунуула...»	30
Аллын тыяйым	30
Болмаз	31
Ана тилим	31
Къастым мени	36
Къошда	37
Къойчу бла джукъу	40
Оноу бла этим	41
Къызыл Китаб	42
Аслан бла бегеджин	48
Бёрю бла самырла	49

СЮЙМЕКЛИК

Абезек	50
Аркъан	52
Сагъышларым	53
Не бу джанында, не ол джанында	54
Ай бла сен	55
Болма сен алаша	55
Къагъыт	56
От бла суймеклик	57
Кёб къараб турсам	58
Энтда тебредим	59
Сен алыб берсенг	59
Сенсе сылтауу	60
Биченни ичинде отну джашыра	60
Джангыз джаркъа	61
Къайнамайды, кёресе	62
Кесим бла сени	63
Отчет	63
Суйгенинг джашагъан эл	63
Мен сормайма	64
Сенден тилек	65
Къобан бла Тебердича	67
Кийсенг да гебенек	68
Мен сени кёрмесем	69
Къанатла	70
Къалайды аты?	72
Сийрат кёпюр	72
Сени кёрюу	73

Сен биргеме болсанг	75
Билаллыкъ тюл эдим	76
Саугъа	76
Дейме	77
Болджал джетген болмаз	78

ЧАМЛА

Джукъу	79
Къайгъы	80
Къайын ананы сагъышлары	80
Джумдурукъ	81
Къышчыкъ	81
Ненча адам барды?	82
Бизни заманда	82
Къой неден юркдю?	83
Берсенг да бошуна	83
Теингиг тилчи болса	84
Бетинден кетмейди	84
Мина	85
Аллы терсейсе да	86
«Сен бетинги меннге айланнган...»	86
Оюлуб къалыр	87
Тылмач	88
Уллу къазанда	88
Кюнашхы	88
Эшекле	89
Татлы бла ачы	89

ОЮМЛА

Мен джашайма	91
Ахрат бла дуня	91
Онгсунуб турдум	92
Онгсуз, не джарлы	92
Ишни табы келди эсе	92
Эскер	93
Сени кютю эталсам	93
Сен бла мен	93
Сейир иш	94
Табалмадым сенде сени	94

Аллын бурса	94
Инчик бла бууун	95
Чынг ариу бла чынг иги	95
Тартыныу	95
Сагъыракъ джюрю	96
Суула, къайры барасыз?	96
Седиретме	96
Акъыл базманда	97
Чач	97
Тубан бла чууакъ	97
Юрен	98
Сарысмакъ	98
Эки	98
Акъыллы адамгъа къалай къыйынды	98
Джарашыу	99
Къошаса къарыу	99
Шох эселе	99
Эки зат	99
Кеси билсин иги	100
Тутала эсе	100
Акъ бла къара	100
Эски календарь	100
Хата	101
Джюрек бла сагъыш	101
Аман бла иги	101
Насыбсыз киши	102
Дуния деген	102
Бусагъатда	102
Кемге сана	102
Иги кино	103
Ана	103
Сюрмегенлигине	103
Бакъмасанг	103
Кеси биледи	103
Джокъ эсе тил	104
Тюш бла дуния	104
Къарачайны къадау ташына	104
Дженгиген эди	104
Ач джыл	105
Атанг кимди	105
Эчки сюрюуде	105
Кечаллыкъ тюлме	105
Сен джана тургъан джарыкъ от	105

Джер да къууаныб	106
Чынг аман зат	106
Ана гардош	106
Эрши къатынны къызы	106
Кирли къатынны къызы	107
Ваш бармакъ	107
Сакълайыкъ тилни	107
Дженгил бла тели	107
Кетмесинле тышына	107
Къама	108
Кем болмаз кибик	108
Кюн айгъа керек тюл эсе...	108
Бирча болмайды	108
Ат бла сёз	109
Къонакъ бла джалкъау	109
Унутмайын туралса	109
Елюмден аман-сыйсызлыкъ	109
Дырын джатады	109
Виледи кеси	110
Джарыкъгъады барлыгъым	110
Мен суюе эсем	110
Бек къууанныкъ эдим	110
Къыйындыла	111
«Эки суюген бириксе...»	111
Сен суююлюб ышаргъанча	111
Сен чыкъгъанынгда	112
Башханы алсам	112
Къыш кюнюнг болайым	112
Бир толу магъана	113
Олду терслиги	113
Сен бар джерде	113
Ангыла	114
«Бери тебресенг...»	114
Вир болуб бизге	114
Олду сенден тилерим	115
Джолла	115
Аманы иги, игиси аламат	115
Кюн таякъла тийгенликге	115
Ол тёртюсю	116
Къобан	116
Мен сау эсем	116
Джолчукъ	117
Къайнатаса, биширесе	117

Кѳргеним сайын	118
Джаныма ким джараса	118
Озаргъа сюеме	119
Мияласы къара эсе	119
Аркъауу бла боу	119
Къоркъ	120
Эски болгъанлыкъгъа	120
Эки шыша	121
Мени да къынайса	121
Мюйюзлю къой	121
Зыккыл болгъанлыкъгъа	122
Аман къарнаш табханча	122
Айтыб турсала	122
Сѳлешсек сюзюб	123
Гебен бла илипин	123
Болады бузукъ	123
Керекли	124
Бери буралсам	124
Биргемесе сен!	124
Гузаба тарт	124
Ишеклиме	125
Сени кибик манга джокъ	125
Урунуу бла суймеклик	125
Сокъур эсе да	125
Тыйыншлы кѳрдюле	126
Джагъанга мелте	126
Къаныкъды	126
Аны да болур айтыры	126
Ышан кесинге	127
Эсде тут	127
Айыр арангы	127
Аджал бла дарман	127

